2010, ՀՈՒԼԻՍ Բ, ԹԻՎ 14 (322)

Արարատ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԹԹԵՐԹ

ՄԱՍԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ռուսաստանի Դաշնության փոխվարչապետ Ժուկովին

Յուլիսի 17-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Ռուսաստանի Դաշնության փոխվարչապետ Ա. Էքբալսոր Ժուկովի գլխավորած պատվիրակությանը՝ ուղեկցությամբ ՀՅ առողջապահության նախարար Հարությունի Թուշկանի:

Ողջունելով ՌԴ փոխվարչապետին՝ Նորին Սրբությունը գոհունակություն հայտնեց երկկողմ հարաբերությունների առավել սերտացման եւ նորանոր ոլորտներում ձեւավորվող համագործակցության առիթով, հաջողություն մաղթեց Ա. Ժուկովի առաքելությանը Հայաստանում:

Վեհափառ Հայրապետը նաեւ գնահատանքով անդրադարձավ Ռուսաստանի հայ համայնքի հանդեպ ցուցաբերվող ՌԴ իշխանությունների հոգատար վերաբերմունքին, ինչպես նաեւ հայորդիների բերած կարեւոր ներդրմանը երկրի տնտեսական եւ մշակութային կյանքում:

Զրույցի ընթացքում անդրադարձ կատարվեց երկու ժողովուրդների բազմադարյա բարեկամությանը, Հայ եւ Ռուս Եկեղեցիների ջերմ հարաբերություններին եւ երկու ժողովուրդների կյանքում հոգեւոր առաքելության իրագործմանը:

Հանդիպմանը ներկա էր Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Եզրաս եպս Ներսիսյանը:

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան թեմի առաջնորդ Տ. Խաժակ արք. Պարսամեան յուլիս 11-ին՝ Պատարագի ընթացքին, քահանայ ձեռնադրեց Լեւոն-Հոռճա սրկ. Էյնաթեանը՝ Ուաշինկթընի Տի. Սի.ի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

Խաժակ սրբազան նորընծայ քահանայիկ ճակատն ու ձեռքերը միւռոնով օծելէ ետք զայն վերանուանեց Տէր Յովհան:

Յաւարտ ձեռնադրութեան՝ Սրբազան Հայրը օրուան պատշաճ քարոզը տուաւ: Ս. Պատարագի աւարտին նորընծայ Տէր Յովհան եկեղեցւոյ դասին մէջ ընդունեցաւ շնորհաւորութիւնները ներկայ հաւատացեալներուն, որոնք համբուրեցին սուրբ միւռոնով օծուած ձեռքը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ԱՖՂԱՆԱՍՏԱՆՈՒՄ օրինվեց հայկական նորակառույց մատուռը

Յուլիսի 24-ին, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ, ՀՅ զինված ուժերի հոգեւոր առաջնորդ Տ. Կրթաթես եպս Աբրահամյանը ՀՅ պաշտպանության նախարար Սեյրան Օհանյանի գլխավորած պատվիրակության կազմում մեկնեց Աֆղանստանի Իսլամական Հանրապետություն:

Աֆղանստանում Վրթանես սրբազանը կատարեց հայկական մատուռի օրհնության կարգ: Մատուռն անցած ամիսների ընթացքում կառուցվել է Կունդուզ եւ Բաղլան գաւառներում տեղակայված ՀՅ խաղաղապահ գնդախմբի ջանքերով:

Սրբազան հայրը զորախմբին ու խանցեց նաեւ Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունն ու գնահատանքը, ինչպես նաեւ աղոթատեղի լիարժեք գործունեաեւ աղոթատեղի համար անհրաժեշտ՝ Մայր Աթեոսյան համար անհրաժեշտ՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի կողմից ընծայաթոռ Սուրբ Էջմիածնի կողմից ընծայաթոռ եկեղեցական պարագաները:

ՆՈՐ ԳՐԱՏԱՐԱՆԻ ԳՈՒՆԵՐ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հրատարակչական բաժինը լույս է ընծայել «Նիրատարի ժառանգությունը» շարքի ութերորդ հատորը՝ «Սուրբ Էջմիածինը եւ Հայոց Ցեղասպանությունը» խորագրով (աշխատասիրությամբ Ավագ Հարությունյանի):

Նույն ժողովածուն պարունակում է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի «Արարատ» պաշտոնական ամսագրի էջերում տեղ գտած հրապարակումները (կոնդակներ, հոդվածներ եւ տարաբնույթ վավերագրեր) Հայոց Ցեղասպանության եւ առհարեր) Հայոց Ցեղասպանության եւ սարակ Հայկական հարցի վերաբերյալ, որոնց մի մասն առաջին անգամ է դրվում գիտական շրջանառության մեջ:

ՏԻՐԱՄՈՐ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄԸ
(պատկերագրությունը)

Գրիգոր Ծաղկող

Հովհաննեսի Ավետարանում ասվում է, որ խաչելության ժամանակ խաչափայտին գամված Հիսուսը Տիրամորը հանձնում է Հովհաննես ավետարանչի խնամքին (Հովհ. ԺԹ 26-27):

Տիրամայրն այնուհետեւ մի վերջին անգամ հիշվում է Գործք առաքելոցում՝ համբարձումից հետո եւ հոգեգալստից առաջ՝ Վերնատանը առաքյալների հետ աղոթելիս (Գործք Ա 14):

Տիրամոր հետագա կյանքի մասին թեեւ ոչ մի հիշատակություն չկա Նոր Կտակարանում, սակայն համաձայն եկեղեցական ավանդության՝ ամենասրբուհի Կույսը Տիրոջ խաչելությունից հետո Հովհաննես ավետարանչի խնամքի ներքո ապրում է եւս 15 տարի, որից հետո, ինչպես ավետման ժամանակ, վերստին գալիս է Գաբրիել հրեշտակը եւ ասում, որ եկել է Տիրամոր՝ երկրից երկինք վերափոխվելու ժամանակը:

Ինչպես վկայում են մատենագրական աղբյուրները, Տիրամոր վերափոխման հիշատակությունը կատարվել է դեռեւս առաքելական շրջանից, իսկ Վերափոխման տոնը եկեղեցում հաստատվել է արդեն չորրորդ դարից: Որ այն Հայոց Եկեղեցում կատարվել է դեռեւս հինգերորդ դարից, հավաստվում է Սահակ Պարթեւի Կանոններով: 5-10-րդ դարերում նաեւ մի շարք արձակ եւ չափածո գործեր են գրվել վերափոխման թեմայով, այդ թվում՝ Վերափոխման՝ Խորենացու շարականը եւ Գրիգոր Նարեկացու Ներբողյանն ու Գանձը:

Հայ արվեստում վերափոխման առաջին երկու արտահայտությունները գտնում ենք Աղթամարի Սուրբ Խաչ եկեղեցում՝ կառուցված 915-921 թթ. եւ Անիի Տիգրան Հոնեցի եկեղեցու 1215 թ. որմնանկարներում:

Հայկական մանրանկարչությունում վերափոխման թեման առաջինը հանդիպում է Գրիգոր Ծաղկողի 1232 թ. նկարազարդած Թարգմանչաց անվանվող Ավետարանում, որը պահվում է Երեւանի Մատենադարանում:

Այս մանրանկարում իր ամբողջական արտահայտությունն է գտել վերափոխման պատկերագրական կանոնը, որը հիմնված է եկեղեցական ավանդության վրա:

Կենտրոնում պատկերված է ձեռքերը խաչաձեւ կրծքին դրած եւ հանդարտորեն ննջող Տիրամայրը՝ շրջապատված առաքյալներով, իսկ գլխավերեւում՝ Քրիստոսը՝ երկնային զորքերի՝ հրեշտակաց դասի հետ միասին: Քրիստոսի շուրջը խմբված հրեշտակները շեշտում են վերափոխման տեսարանի աստվածահայտնական բնույթը: Աստվածահայտնության այս բնույթը մի շարք մանրանկարներում երկնային զորքի փոխարեն ներկայացվում է Քրիստոսից ճառագող աստվածային լույսով, որը խորանաձեւ կամարով պատում է Տիրոջը:

Վերափոխման պատմությունում ասվում է, որ համբարձումից առաջ Տիրամայրը Հիսուսին ասում է, թե ուր ես ինձ թողնում այսպես անօգնական՝ շրջապատված քեզ խաչ հանողներով: Տերը խոստանում է, որ երբ ժամանակը գա, ոչ թե հրեշտակներին եւ հրեշտակապետերին կուղարկի, այլ Ինքը կգա՝ Իր ձեռքերում ընդունելու սրբուհի Կույսի հոգին:

Այս պատմության հետեւողությամբ մանրանկարներում Քրիստոսը պատկերվում է Տիրամոր հոգին որպես բարուրված մի մանուկ ընդունելիս:

Մանրանկարիչներն աշխատել են հնարավորինս նրբին մի գծագրմամբ եւ անկրթերեն պատկերել Տիրամոր հոգին: Ինչպես նշում է Լեւոն Չուգասզյանը «Գրիգոր Ծաղկող» գրքում, արվեստաբան Լիֆշիցի բնորոշմամբ, ասես զգուշանալով «լույս-կյանքի աստիճանական մարումը» արագացնելուց, Քրիստոսը մանկանը պահում է կարծես մատներով հագիվ դիպչելով նրան:

Տիրամոր հոգին ճերմակ եւ մանկան տեսքով է պատկերվում հետեւյալ երկու պատճառներով:

Շարունակությունը՝ էջ 2

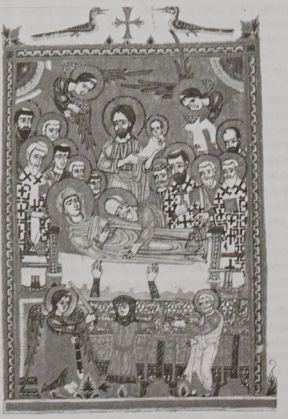

Սարգիս Պիծակ

ՏԻՐԱՄՈՐ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄԸ

Գրիգոր Տաթեւացի

Սկիզբը՝ էջ 1

Մանրանկարիչները նման ձեւով նախ ցանկացել են շեշտել, որ ինչպես Մարիամը իր ձեռքերով կրեց մարդեղացած Փրկչին, այնպես էլ Հիսուսն այժմ կրում է Տիրամոր հոգին:

Երկրորդ, համաձայն Ժողովքական ըմբռնման, մարդ որքան անմեղ է լինում, նրա հոգին այնքան լուսափայլ եւ մանկադեղ է լինում, քանի որ մեղքն է սեւացնում եւ ժանտադեմ դարձնում մարդկային հոգին:

Նույն այս ըմբռնմամբ՝ երկնային արքայությունում արդարները պատկերվում են որպես ճերմակազգեստ մանուկներ, որն արտացոլվել է նաեւ վերափոխման պատմության մեջ, ուր ասվում է, թե երբ Տիրամայրը սրբասնյալ հոգին ավանդեց իր Միածին Որդու ձեռքերում՝ զվարթ դեմքով, Տերը, առնելով իր մոր հոգին, այն հանձնեց Միքայել հրեշտակապետին, եւ ոչ ոք չի կարող Տիրամոր հոգու պատկերը ներկայացնել, քանի որ այն սպիտակ էր եւ ասես լույսով պատված:

Քրիստոսի աջ եւ ձախ կողմերում երկնքից իջնող երկու հրեշտակներն են, որոնք գալիս են՝ Տիրոջ ձեռքից վերցնելու եւ երկինք փոխադրելու Տիրամոր հոգին: Կապվելով հոգեեռանգստյան արարողության հետ՝ հրեշտակները երբեմն պատկերվում են ձեռքներին սրբիչ պահած:

Այս երկու հրեշտակները, որ երկնքից են իջնում այնտեղ փոխադրելու համար Տիրամոր հոգին, ներկայացվում են նրանց վերեւում կիսաշրջանաձեւ բացվող գույց կամարներով եւ կամ էլ, ինչպես Թարգմանչաց Ավետարանում է, մեկ ամբողջական կամարով:

Հայ արվեստում վերափոխման թեման հանգամանալից քննության ենթարկած Լեւոն Չուգասզյանը գրում է, որ եռաբաժին այս կամարը խորհրդանշում է երկնային միստիկ արքայությունը, ուր հրեշտակները փոխադրում են Տիրամոր հոգին:

Այս Ավետարանում բացվող էջերում է պատկերված վերափոխումը, եւ այստեղ հանդիպակաց էջի երկնային կիսաշրջանի միջոցով է ներկայացվում աստվածային երկնքից հրեշտակների իջնելը՝ Տիրամոր հոգին փոխադրելու համար:

Քանի որ վերափոխումը զուգահեռի մեջ է դիտվում ավետման հետ, ուստի Տիրամոր հոգին փոխադրելու համար երբեմն պատկերվում է միայն Գաբրիել հրեշտակը, ինչպես ավետման ժամանակ:

Առանձին դեպքերում է Քրիստոսն Ինքն է երկինք փոխադրում Տիրամոր հոգին:

Ինչպես Թարգմանչաց Ավետարանում, այնպես էլ մի շարք այլ մանրանկարներում՝ վերափոխման տեսարանում, պատկերվում են երկու դիմահայաց շինությունների Տիրամորը նայող երկու կանայք: Նրանք անվանվում են սգարկու կանայք, ովքեր Տիրամորը սգասավորել եւ ուղեկցել էին նրա կենդանության ժամանակ, իսկ այստեղ էլ սգում են նրա երկրային կյանքի ավարտի համար:

Տիրամոր աջ եւ ձախ կողմերում վեց հոգանոց երկու խմբերով կանգնած են 12 առաքյալները՝ Պողոս եւ Պետրոս առաքյալների գլխավորությամբ:

Վերափոխման պատմությունում ասվում է, որ երբ Տիրամայրը վերադառնում է Ձիթեցյաց լեռից եւ պատրաստվում հոգին ավանդելու, աշխարհի տարբեր կողմերից, ուր Քրիստոսի Ավետարանը քարոզելու էին գնացել առաքյալները, Սուրբ Հոգու ազդմամբ երկնքով, ասես, ամպերի վրայով գալիս եւ Տիրամոր շուրջն են բոլորվում նրանք բոլորը՝ իրենք էլ չիմանալով, թե ինչպես եւ ինչու են եկել եւ միայն այստեղ են իմանում, որ Տիրամոր երկրային կյանքը մոտենում է իր ավարտին եւ դառնորեն լաց են լինում:

Համաձայն միջնադարյան մեկնությունների՝ վերափոխման ժամանակ, աշակերտները այսպես համախումբ հավաքվելով, կատարվեցին Ղուկասի Ավետարանի այս խոսքերը, թե ուր մարմինն է, այնտեղ են ժողովվում եւ արծիվները:

Տիրամայր-արծիվներ զուգահեռն իր արտացոլումն է գտել նաեւ հայկական ժողովրդական երգերից մեկում, որն սկսվում է հետեւյալ տողերով.

Սուրբ Աստվածածնա տոնին
Արծիվն էր կանգնել ի քարին:

Տիրամոր աջ եւ ձախ կողմերում, առաքյալներից բացի, պատկերված են նաեւ խաչանիշ հանդերձներով երկու հոգեւորականներ, ովքեր խորհրդանշում են քրիստոնեական եկեղեցու նվիրապետության ձեւավորումը առաքելական շրջանում: Նրանցից աջ կողմում գտնվողը Երուսաղեմի առաջին եպիսկոպոս Հակոբոս առաքյալն է, իսկ երկրորդը՝ Դիոնիսիոս Արեոպագացին, որը, համաձայն ավանդության, առաքինին է գրել Տիրամոր վերափոխման պատմությունը Հիտոս առաքյալին ուղղված իր թղթերից մեկում:

Մի շարք մանրանկարներում առաքյալներից մեկը պատկերվում է խոնարհված Տիրամոր մահճին, որն արձագանքն է վերափոխման պատմության հետեւյալ դրվագի: Առաքյալները Տիրամորն ասում են. քանի որ շուտով երկինք ես փոխվելու քո Միածին Որդու մոտ, վերցրու քո այս պատկերը, որը նկարել է Հովհաննեսը, եւ դիր աստվածագարդ քո դեմքի առջեւ եւ օրհնիր այն ու տուր մեզ, որպես հիշատակ, ինչպես որ քո Միածին Որդին քարբարաքի Իր փայտը տվեց՝ որպես նշան փրկության աշխարհի, եւ տեսնելով այս պատկերը, մխիթարվենք, ինչպես քեզ տեսնելիս:

Վերափոխման պատմությունում ասվում է, որ երբ Տիրամորը հոգին են հանձնում, ինքը օր հրեշտակային օրհներգություն է լսվում: Չորրորդ օրը գալիս է Բարթողիմեոս առաքյալը, ով Սուրբ Հոգու տնօրինությամբ ուշացել էր, որպեսզի նրա միջոցով առաքյալներն իմանային Տիրամոր՝ մարմնով երկինք փոխադրվելու մասին:

Առաքյալը դառնորեն արտասվում է, որ մի վերջին անգամ չի արժանացել Տիրամոր տեսությանը: Նրան սփոփելու համար բացում են գերեզմանը եւ ինչպես Հիսուսի հարության ժամանակ, այս դեպքում եւս տեսնում են թափուր գերեզմանը եւ հասկանում որ Տերը երկնային արքայություն է վերափոխել իր Մորը:

Ի մխիթարություն Բարթողիմեոսի՝ նրան տալիս են Տիրամոր այս պատկերը, որը նա իր հետ բերում է Հայոց աշխարհ: Ահա այս պատճառով Բարթողիմեոս առաքյալը պատկերվում է Տիրամոր պատկերը ձեռքին, իսկ Թադեոս առաքյալը՝ աստվածամուխ սուրբ գեղարդը ձեռքին, որը նա իր հետ Հայաստան էր բերել:

Վերափոխման պատկերներում այս պատմության իրարահաջորդ բոլոր դրվագները ի մի են հավաքված, որով Բարթողիմեոս առաքյալի՝ Տիրամոր շիրմի վրա խոնարհվելը ներկայացվում է առաքյալի՝ Տիրամոր մահճի վրա խոնարհվելով:

Տիրամոր մահճի ներքո պատկերված է մի անձնավորություն, որի կտրված ձեռքերը կախված են մահճից: Հաճախ պատկերվում է այն պահը, երբ հրեշտակն է կտրում նրա թեւերը: Վերափոխման պատմության մեջ ասվում է, որ Երուսաղեմի այն բնակիչները, ովքեր թշնամությամբ էին լցված քրիստոնյաների հանդեպ, տեսնելով Տիրամոր հուղարկավորության թափորը՝ փորձում են խանգարել անցնելուն, իսկ նրանցից մեկը՝ Սոփոնիա անունով, փորձում է շուռ տալ դագաղը, եւ այդժամ Տիրոջ հրեշտակը սրով հատում է նրա թեւերը, որոնք կախված են մնում սրբուհի Կույսի դագաղից:

Շարունակությունը՝ էջ 3

Սբ Հովհան ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ

Մկրտեոսի Ավետարանի մեկնութիւնքն
(մեկնություն Երանիների)

Սկիզբը՝ թիվ 13

Տեսնելք ճառի միտքը. եւ որպեսզի որանով չարիամարեցք նրանց, ասեցք, թե առավելապես աշակերտներին էր վերաբերում. թեպետեւ ոչ այն ժամանակ, սակայն ավելի ուշ՝ նշանակերից, սքանչելիքներից, ամբողջ աշխարհի կողմից պատվվելուց եւ Աստծո առջեւ համարձակություն ունենալուց հետո, նրանց այնպիսի՞ զգուշության էր անհրաժեշտ: Որովհետեւ ոչ մեծություն, ոչ հարստությունը եւ ոչ անգամ թագավորությունը չէին կարող այնպես հպարտացնել, ինչպես նրանց ժամանակի դեպքերը:

Դարձյալ՝ քանզի նշանակերից առաջ նրանց կարող էր հպարտացնել մեծ ամբոխը. Վարդապետի շուրջ եկող ու կուտակվող բազմությունը կարող էր հիվանդացնել նրանց մարդկային անխոով: Ուստիեւ անմիջապես կանգնեցնում է նրանց այդպիսի մտքերը՝ ոչ թե խրատելով կամ հրամայելով, այլ ճառելով երանությունները, որպեսզի տաղտկալի չդարձի իր խոսքը եւ բոլորի համար ճանապարհ հարթի դեպի Իր ուսուցումները: Չի ասում, թե՝ երանելի են այսինչը կամ այնինչը, այլ թե՝ բոլոր նրանք, ովքեր կանեն այդ ամենը: Եթե ծառա ես, աղքատ կամ տնանկ, օտարական կամ շինական եւ նահանձախնդիր ես այսպիսի առաքինությամբ, քեզ ոչինչ չի արգելում լինել երանելի:

Արդ, սկսելով որանից, սկզբում մատուցելով այն, ինչից առավել էր պետք խորշել, ողջ տիեզերքին իբրեւ պատգամ էր բերում մյուս պատվիրանը, որ հակառակ էր կարծվում. [այս աշխարհում] երանելի են համարվում ուրախացողները, իսկ տրտմության, արքատության ու զգի մեջ եղողները համարվում են խղճալի ու եղկելի, Նա, նրանց փոխարեն ահա սրանց եւ բրանի տալով, ասում էր, թե՝ «Երանի՛ սգավորներին», ովքեր խղճալի են կարծվում բոլորի կողմից:

Հեռց դրա համար սկզբում նշանները գործեց, որպեսզի երբ այսպիսի օրենք դնի, հավատալի լինի: Եվ դարձյալ՝ այստեղ երանի է տալիս ոչ թե դատարկ բաների համար սգացողներին, այլ նրանց, ովքեր սգի մեջ են իրենց մեղքերի պատճառով. որովհետեւ խստորեն արգելված է այն սուգը, որ աշխարհի կանքերի համար է: Որը եւ Պողոսն է հայտնի դարձնում՝ ասելով. «Աշխարհի տրտմությունը մահ է առաջ բերում, իսկ տրտմությունը, ըստ Աստծո ուզածի, ապաշխարություն է առաջ բերում փրկության համար, որը զղջում չի պատճառում» (տե՛ս Բ Կորնթ., է. 10):

Արդ, Ինքն այստեղ երանի է տալիս նրանց, ովքեր այդպես են տրտմում. ոչ թե անխորհուրդ տրտմողներին, այլ նրանց, ովքեր մեծապես տրտմում են Իրենց մեղքերի պատճառով]: Այդ պատճառով էլ չի ասում՝ երանի՝ տրտմողներին, այլ՝ երանի՝ սգավորներին:

Այս պատվիրանը զգաստության ուսուցից է. եթե նրանք, ովքեր սգում են իրենց կնոջ, որդիների կամ այլ հարազատների մահվան պատճառով, չեն ցանկանում ոչ ուեեցվածք եւ ոչ էլ մարդու գեղեցկություն, քանի դեռ ցավն իրենց սրտում է, ոչ փառք են բաղձում, ոչ իրենց թշնամիների վրա են զայրանում, ոչ նախանձում են, ոչ էլ մեկ այլ պնտից այրվում, այլ միայն սգում են, ապա որքա՞ն առավել են զգաստանում նրանք, ովքեր, ինչպես արժան է, սգում են իրենց իսկ մեղքերի համար:

Ապա, իբրեւ այդ առաքինության հատուցում, ավելացնում է.

«Որովհետեւ նրանք կմխիթարվեն»:

Արդ, ասա՛, որտե՞ղ կմխիթարվեն:

Եվ այստեղ, ե՛ւ այնտեղ:

Քանի որ հրամանը հույժ ծանր էր ու տաղտկալի, խոստանում է առավել չափով հատուցել: Այսինքն՝ եթե կամենում ես մխիթարվել, մտի՛ր սգի մեջ, մի՛ կարծիր, թե ավաղն այլաբանություն է: Քանի որ եթե անգամ բյուրապատիկ տրտմությունների փոթորիկներ թափվեն քեզ վրա, բոլորից վեր կլինես, եթե Աստված մխիթարի քեզ: Աստված քո լարչարանքից շատ ավելի մեծամեծ բաներ կտա: Ինչ որ այստեղ իսկ արեց. սգավորներին հրավեր է ասաց՝ ոչ ըստ նրանց արժանավորության, այլ ըստ Իր մարդասիրության: Քանզի իրենց մեղքերի համար սգացողներին բավական է հենց այն, որ արժանանան թողության եւ պաղատանքներ ու աղերսներ դնեն Իր առջեւ: Իսկ Ինքն այնքան մարդասեր է, որ իբրեւ պարգեւ՝ բավական չի համարում նրանց՝ տանջանքներից ու մեղքերից ազատվելը, այլ երանելի եւ մեծ մխիթարության արժանի էլ է դարձնում: Իսկ սգալ հրամայում է ոչ միայն սեփական անձի, այլ նաեւ ուրիշների համար, ինչպես սրբերի հոգիների էին՝ Մովսեսի, Պողոսի կամ Դավթի. քանզի նրանք բոլոր նրանց նմանները բազում անգամ սգում էին ուրիշների չարիքների համար:

«Երանի՛ հեզերին, որովհետեւ նրանք պիտի ժառանգեն երկիրը»:

Ո՞ր երկիրը: Ոմանք ասում են, թե իմանալի երկիրը: Բայց այդպես չէ: Որովհետեւ Գրքում ոչ մի տեղ չենք գտնում, թե իմանալի երկիր ասվի: Ըստ խոսքի՝ նաեւ հատուցումն է ցույց տալիս: Ինչպես որ Պողոսն է, ըստ Հնի (պատվիրանի), ասում. «Պատվի՛ր քո հորն ու քո մորը եւ երկար կապրես երկրի վրա» (Եփես. Զ 1): Եվ Խնքի հսկ՝ Տերը, ավազակին ասաց. «Այսօր Ինձ հետ դրախտում կլինես»: Եվ այժմյան, այլ ոչ թե ապագա բարիքներով է հոժարեցնում՝ թանձրամիտ լսողների պատճառով, ովքեր հանդերձյալից ասաց խնդրում են այժմյանը:

Ուստիեւ առաջ անցնելով՝ ասում է. «Նաեւ հաշտվիր քո ոսոխի հետ», Նա նույնիսկ ավելացնում է այդպիսի առաքինության հատուցումը. «Գուցե, ասում է, ոսոխը քեզ մատնի դատավորին, իսկ դատավորը՝ դահճին»: Տեսնո՛ւմ եւ՝ այստեղ վախեցնում է տեսանելի, այստեղ գտվող, շատ մոտ եւ ոտքերիդ դիպչող բաներից: Դարձյալ ասում է, թե՝ «Ով եղբորը հիմար անվանի, պարտական կլինի դատաստանի»: Պողոսը նույնպես բազում

տեսանելի հատուցումներ է սահմանում եւ հոժար է դարձնում մոտակա բաներին. այսպես՝ երբ խոսում է կուսության մասին, ոչինչ չի ասում երկնավոր բաների մասին, այլ այստեղինին է հոժարեցնում. «Այն նեղության պատճառով, որ ներկայումս կա, ես պիտի խնայի ձեզ եւ կամենում եմ, որ անհոգ լինեք» (տե՛ս Ա Կորնթ., է 25, 28): Այդպես Քրիստոսը հոգեւոր բաներին խառնեց տեսանելի բաները: Քանզի այնպես է կարծվում, թե հեզը կկորցնի իր ամեն ինչը, դրա հակառակը խոստանալով՝ Նա ասում է թե նա է, որ զգուշությամբ կուռնեսա ամեն բան, ով չի լինի հանդուգն ու ամբարտավան: Իսկ հպարտ մարդը նաեւ իր հայրենի ունեցվածքից կզրկվի է հաճախ կթշնամանա իր հարազատների հետ անգամ:

Շարունակությունը՝ էջ 4

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ՄՈՎՍԵՍ Գ ՏԱԹԵՎԱՑԻ (1629-1632)

Սկիզբը՝ թիվ 13

Մովսեսին են վերագրվում նաեւ Հռոմի հետ ունեցած ինչ-ինչ հարաբերություններ: Դրանց մեծ կարեւորությունն են տալիս հռոմադավանները՝ փորձելով շահարկել թե՛ նրա անունը եւ թե՛ համբավը: Մ. Չամչյանի համաձայն՝ 1629 թվին նա արդեն նամակ է ուղարկել Հռոմի պապին: Մեկ ուրիշ նամակ էլ նա թվագրում է 1631-ով, որն ստանալուց հետո Ուրբանոս պապը Պողոս Փիրոմալի որմնիկիպան քահանային ուղարկել է Մովսեսի մոտ: Մովսեսն իբրեւ թե նրան շատ լատինամետ հայտարարություններ է անում եւ նամակ հանձնում 12 Եպիսկոպոսների անունից, եւ այդ նամակը հիշյալ քահանան տանում է Նախիջեւանի ուխիթարների եւ այնուհետեւ ուղարկում Հռոմ: Երկրորդ անգամ Էջմիածին գալիս նա մահմեդական իշխանի կողմից կասկածվում է եւ գանակոծվում: Նա բանտում է մնում է 22 ամիս եւ ապա միայն ազատվում: Չմտնելով այդ նամակների ժամանակագրության մեջ, որ բոլորովին անտեղի է, նշենք, որ այդ նամակների պատճեները, եթե դրանք, իհարկե, գրվել են, չեն պահպանվել: Բնական է, որ ստուգելու հնարավորություն էլ չկա ասվածների կապակցությամբ: Իսկ մեր ազգային հեղինակները դրանց մասին լիակատար լռություն են պահպանում: Համենայն դեպս, պետք է տարբերել նամակի մեջ ասված քաղաքավարական արտահայտություններն իրական պաշտոնական դավանության ուղղությունից: Հազիվ թե կարելի է կասկածել, որ Մովսեսը, որ այնքան ջանք էր թափել Մայր Աթոռը բարձրացնելու համար, կարող էր որեւէ զիջում կատարել Հռոմական Եկեղեցուն: Սակայն այդ չի նշանակում, որ նա փորձ չի արել ձեռք բերելու պապականության բարյացակամությունը: Նա այդ կարող էր անել առաջին հերթին Եվրոպայի հայ համայնքների դիրքը պաշտպանելու համար: Մովսեսը կարող էր անգամ հայտարարել Հռոմի Եկեղեցու հետ սիրո միաբանության մասին: Բայց դա բոլորովին էլ ոչինչ չէր նշանակում, քանի որ Հայոց Եկեղեցին սիրո միաբանության պահպանում էր բոլոր Եկեղեցիների հետ: Մովսեսին պապականության հետ հարաբերությունների մղել էր, թերեւս, լեհահայության խնդիրը:

Գրիգոր Կեսարացին, որ գայրացած վերադարձել էր Կամենեցից եւ իմացել, որ իր սանը կաթողիկոս է դարձել, դիմում է Մովսեսին, որ նա բանադրանքի ենթարկի Նիկոլ Թորոսովիչին: Կեսարացին որա կարիքն ուներ, որովհետեւ իր բանադրանքն անհետեւանք էր մնացել: Որքան էլ Նիկոլը ձեւ էր անում, թե ինքը կարեւորություն չի տալիս Կեսարացու բանադրանքին, ելնելով ժողովրդական վերաբերմունքից, 3000 ղուռուշ ճանապարհածախս հավաքելով ժողովրդից, Լվովից մեկկում է Կ. Պոլիս, իսկ այնտեղից էլ՝ Կեսարիա՝ մեղա գալու նպատակով: Սակայն Պրուսա հասած ժամանակ հանդիպում է Արիստակես Խարբերդցի վարդապետին, որը գայրացած էր Կեսարացու վրա՝ փոխանորդների կողմից իր հալածվելու համար: Արիստակեսը խոստանում է նրա բանադրանքը վերացնել, եւ Նիկոլն էլ ուրախությամբ համաձայնում է: Նիկոլը միայն նամակով հայտնում է, որ ինքը հիվանդացել է եւ ընկել անկողին: Կեսարցին հավատում է, խղճում եւ բանադրանքը հանելու նամակ է ուղարկում: Նիկոլն էլ ստանալով իսկույն ետ է վերադառնում Լվով, որտեղ ժողովուրդը, այն տեսնելով, միաբանվում է եպիսկոպոսի հետ: Կեսարացին լուր է առնում իրեն խաբելու մասին, ուստի նզովքը վերանորոգում է եւ լվովցիներին հայտնում, որ առաջին նզովքը շարունակում է պահպանվել Նիկոլ Թորոսովիչի վրա: Ահա այդ ժամանակ է, որ իր բանադրանքն ամրապնդելու համար՝ Կեսարացին դիմում է Մովսես Տաթեւացի կաթողիկոսի օգնությանը, որ նա էլ բանադրի Նիկոլ եպիսկոպոսին: Մովսեսը, միանգամայն վստահելով իր ուսուցչին, բանադրում է Նիկոլ Թորոսովիչին՝ հավանբար 1629 թվին: Թերեւս այդ ժամանակ էլ գրել է պապին: Մովսեսը կամենում էր իր իշխանությունը պահել Արեւմուտքում գտնվող հայերի վրա եւ ոչ թե հպատակվել պապին: Նամակը գրելուց հետո Մովսեսը Լեհաստան ուղարկեց Խաչատուր Կեսարացի վարդապետին: Նիկոլը հանդգնեց նարգել նաեւ կաթողիկոսական բանադրանքը, ուստի Մովսեսն իրավունք էր տվել իր նկիրակին՝ կարգալույծ անելու Նիկոլ Թորոսովիչ եպիսկոպոսին: Լվովցիները բացարձակապես երես էին թեքել Նիկոլից, ուստի Խաչատուր վարդապետը, չհանդուրժելով Նիկոլի նախատինքները եւ ըմբոստանալը կաթողիկոսական հրամաններին, կրկնում է անեծքը, որից հետո քաղաքի դատավորները եկեղեցին փակում են եւ դատ սկսում Նիկոլի դեմ՝ Էջմիածնի նվիրակի նախագահությամբ: Տեսնելով, որ հարցը բարդանում է, Խաչատուր Կեսարացի վարդապետը կամենում է հաշտության եզրեր գտնել: Նիկոլը սպառնում է դիմել արքունի դատարան, սակայն դատավորներն ասում են, որ հայերի գործերը քննելու համար արքունիքից արտոնություն ունեն: Վեճը շարունակվում է, որովհետեւ երկու կողմն էլ զիջելու միտք չուներ:

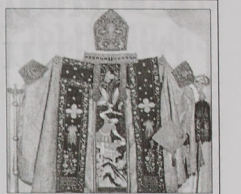

Ինչեւէ, այս ամենը տարավ այն բանին, որ Նիկոլը որոշեց կաթոլիկանալ, որպեսզի այդ ճանապարհով հակառակորդներին հաղթի: Նա լատին ճիզվիտ հոգեւորականների օժանդակությունն ստանալու համար հրապարկավ կաթոլիկություն ընդունեց: Դա տեղի ունեցավ 1630-ին: Սակայն նա իրավունք չուներ Լվովի ժողովրդին կաթոլիկ հայտարարելու: Լեհական արքունիքն ուժով ստիպեց հայերին կաթոլիկանալ: Լեհ պաշտոնյաները ջարդեցին եկեղեցու դուռը, քանի որ հայերն այն չէին բացում Նիկոլի առաջ, եւ նրան հանձնեցին եկեղեցին՝ իր ողջ ունեցվածքով: Միայն թանգարանում հազարից ավելի գիրք կար՝ ոսկետուփ կազմով, եկեղեցական զանազան զարդեր, սպասք ու հագուստներ, մուրիակներ եւ այլն, որոնք հանձնվեցին կաթոլիկ դարձած Նիկոլ եպիսկոպոսին, իսկ ժողովուրդը բռնի կաթոլիկացվեց: Սա էր հռոմեադավանների հայտարարած մեծ հաղթանակը:

Նիկոլի հակառակորդները լեհական իշխանությունների կողմից ենթարկվում էին հալածանքների: Շատերը բանտ նետվեցին կամ տուգանքի ենթարկվեցին: Սակայն Նիկոլը չարժանացավ ժողովրդի համակրանքին: Բոլորը նրանից երես թեքեցին՝ բացառությամբ որոշ ազգականների եւ մեկ կամ երկու քահանայի: Նրանցից է եղել է Արսեն անունով մի քահանա:

Բռնությունների ենթարկվեց նաեւ Խաչատուր Կեսարացի նվիրակը, որին մի պահ Նիկոլն ուզեց իրեն կամակից դարձնել: Խաչատուրը չհամաձայնեց եւ անգամ փորձեց Նիկոլին հավատքի բերել, բայց ոչնչի չհասավ: Լեհերն օր առաջ Խաչատուրին երկրից վտարեցին՝ չնայած սառնամանիքին: 1631 թվին նրան արտաքսեցին, եւ նա եկավ Էջմիածին ու հաղորդեց իրերի վիճակը: Եթե Մովսեսը հռոմեադավանությանը հարած լիներ, ինչպես փորձում են ցույց տալ հռոմեադավանները, ապա նա ոչ թե պետք է սգար կատարվածի համար, այլ ուրախ լիներ: Նվիրակի հեռանալուց հետո Նիկոլը միայն հալածանքներն ուժեղացրեց: Այնպիսի հալածանքներ էին, որ հայերը տեսել էին մահմեդական իշխանների օրոք: Քահանաներին ու գլխավորներին բանտ էր նետում եւ 300-400 ղուռուշ ստանալով՝ նոր միայն ազատ էր արձակում: Մեռել թաղելու եւ վրան քար քաշելու վրա արգելք էր դնում, մկրտությունն ու պսակն արգելում էր, եթե հռոմեադավանությունն չընդունեին կամ եթե ծանր տուգանք չվճարեին: Մեռելները երբեմն օրերով անթաղ էին մնում: Ամեն ինչ խախտվում էր: Լվովցիները պնդում էին իրենց արտոնությունների վրա, որոնցից կարեւորը դավանանքի ազատությունն էր: Ինչ վերաբերում է Մովսեսի նամակներին, ապա նա կամենում էր ողոք լեզվով խնդրել իր ժողովրդի համար, որ վերադարձնեն նրան իր եկեղեցիները: Դրան ի պատասխան՝ Վլադիսլավ Է-ն կարգադրեց եկեղեցիներից մեկը հայադավանների թողնել:

Շարունակությունը՝ էջ 5

ՏԻՐԱՄՈՐ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄԸ

Սկիզբը՝ էջ 2

Մանանկարները Տիրամոր նինջն այնպես են պատկերում, որ այն միաժամանակ ներկայացնում է թե՛ սեւկյակում հանդարտ անջող Տիրամորը եւ թե՛ առաքյալների ձեռքերով տարվող դագաղը, որից էլ կախված են Սուրբհոյի ձեռքերը: Ասվում է, որ Սուրբհոյին ոչ այնքան սարսափահար իրեն հասցված սրի հարվածից, որքան ցնցված տեղի ունեցածից, մինչեւ Գեթսեմանիի ձորը, ուր ամփոփվում են Տիրամոր մարմինը, ուղեկցում է թափորին, հավատքի գալիս, որից հետո Պետրոս առաքյալի աղոթքով նրա ձեռքերն այնպես են իրենց տեղը կպչում, որ անպես կտրված էլ չէին եղել:

Քանի որ ննջման տեսարանը նաեւ հոգեհանգստյան արարողությունն է ներկայացնում, Տիրամոր մահճի առջեւ պատկերվում են վառված մոմեր, խնկարկող բուրվառ եւ պարզված խաչ:

Ննջմանը հոգեհանգստյան արարողությունն հաղորդելը պայմանավորված է նաեւ վերափոխմանը նվիրված պատմություններով, որոնցում նկարագրվում է, թե՛ այս արարողությունը եւ թե՛ թաղումն ինքը: Այսպես, Զաքարիա Ձագեցու՝ վերափոխմանը նվիրված ճառում ասվում է, որ առաքյալները, վերցնելով Տիրամոր մարմինը, առաջ են շարժվում սաղմոսերգելով, ջահերով եւ մոմերով:

Վերափոխմանը նվիրված մեկ այլ պատմության մեջ էլ ասվում է, թե Պետրոսն իր ձեռքին ուներ Տիրամոր պատկերը, Հակոբոս Տյառնեբաբայրը՝ տերունական խաչի սուրբ նշանը, եւ Թովմասը՝ խունկով բուրվառը, ուստի մանանկարներում առաքյալներին տեսնում ենք՝ Տիրամոր պատկերը, բուրվառը եւ խաչը պահած:

Պատկերագրական իր յուրահատկություններով եւ կառուցվածքային առումով ամենանշանակ հետաքրքիր է Անանուն Սյունեցու՝ 15-րդ դարում կնարազարդած Ավետարանի վերափոխման պատկերը, որը խաչարան վերափոխման պատկերը, որն ինքնին ձեւ կառուցվածք ունի, որի հորիզոնական գիծը ներկայացնում է ննջող Տիրամորը. ուղթելը ներկայացնում է մասում Քրիստոսն է, դահավաց թերի վերին մասում Ավետարիսկ ներքեւում գրակալին բացված Ավետարանն է՝ Տիրոջ խոսքը: Քրիստոսը մի ձեռքով օրհնում է Տիրամորը եւ մյուսով Տիրամոր հոգին հանձնում այն վեր տանելու համար ձեռքերը պարզած հրեշտակին:

Այստեղ պատկերված ատտոգագարդ երգանկարը խորհրդանշում է, որ այս արարողությունը տեղի է ունենում գիշերը, ինչոր դրությունն է լինում ու սքանչելի փայլատակում, եւ Տերը հայտնվում է հրեշտակների բազմությամբ:

Եթե Անանուն Սյունեցու մանանկարում հիսուսը Տիրամոր հոգին պարզել էր հրեշտակին, ապա Ծերուն Ծաղկողի՝ 1391 թ. Վասպուրականում նկարագարդած ձեռագրում Քրիստոսը Տիրամոր հոգին արդեն հանձնել է հրեշտակին:

Ծերուն Ծաղկող

Այս մանրանկարն առավել պարզ եւ պատմողական դարձնելու համար մանրանկարիչը համապատասխան բացատրությունները է գրել. հրեշտակի համար՝ «Գաբրիել հրեշտակն», Տիրամոր հոգու համար՝ «Հոգին է Սուրբ Աստվածածնին», նկարի աջ կողմում գտնվող սպիտակամորուս առաքյալի համար՝ «Հովհաննես Ավետարանիչն է»: Սոփոնիայի միայն մեկ ձեռքն է կտրված, ընդ որում, կտրված ձեռքի տեղը գիրք է պատկերված, որը խորհրդանշում է նրա դարձի գալը, իսկ կտրված ձեռքի հավատ էլ գրված է. «Ձեռքն կախյալ ի դագաղացս»: Տիրամոր հավատ ասվում է. «Ննջումն ամենօրհնյալ Սուրբ Աստվածածնին», եւ վերջապես Քրիստոսի հանամ նկարին այնքան համահունչ գրված է.«Որորդի Միածին եկեալ ի փոխումն մոր Իւր Մարիամու Սուրբ Աստուածածնին»:

Տիրամոր վերափոխումը խորհրդանշական մի զուգահեռ է գծում ավետման հետ եւ համարվում է երկրորդ ավետում:

Գաբրիելի տված առաջին ավետումը՝ ծնեղյան, երկրորդ ավետումը՝ մի նոր սկզբի:

Ծնունդը՝ երկրային փառքը, վերափոխումը՝ երկնային փառքը Տիրամոր երկնային թագադրմամբ, որը հայ արվեստում իր գեղարվեստական բարձրակետին էր հասնելու 18-րդ դարի հայ դասական գեղանկարչության մեջ եւ ի մասնավորի՝ Հովնաթան Հովնաթանյանի նույնանուն նշանավոր կտավում:

Վարդան ԵԵՎՈՐԿՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. թեկնածու

Սանկտ Պետերբուրգի հայկական համայնքը

Հնամյա կոթողներով, թագավորական շքեղ պալատներով, թանգարաններով ու ճարտարապետական հրաշակերտ տաճարներով հռչակված Սանկտ Պետերբուրգը երկկագույն մի մարգարիտ ունի, որը հիացնում է թե՛ տեսողներին, թե՛ օտարերկրացիներին: Դա Ս. Կատարինե հայկական եկեղեցին է, որը գտնվում է քաղաքի կենտրոնում՝ Նևսկի պողոտայում: Այն կառուցել են հայերը Եկատերինա 2-րդի օրոք, եւ ինչպես պատմությունն է վկայում, թագուհին հետագայում մի քանի անգամ ներկա է եղել եկեղեցական արարողություններին:

Ռուսաստանի հյուսիսային մայրաքաղաքում հայերը հաստատվել են դեռեւս Պետրոս Մեծի օրոք: Նա կայսերական հրովարտակով ոչ միայն խրախուսել, այլեւ հատուկ պայմաններ ու արտոնություններ է տրամադրել ներգաղթող հայ ընտանիքներին:

«Հայերը,- գրում է ռուս պատմիչ Գլինկան,- արձանգանքելով Պետրոս Մեծի կոչին, ընտանիքներով գաղթել, բնակություն են հաստատել Ռուսիայի սահմաններում»: 1710 թվականին՝ քաղաքի հիմնադրումից 7 տարի անց, Սանկտ Պետերբուրգում արդեն կային հայկական գործակալություններ:

Հայերը, լինելով գործունյա ու ևմիրալով քաղաքացիներ, բարձր պաշտոնների են զբաղեցրել արքունիքում ու բանակում, իրենց կարողություններով ու ունակություններով ծաղկեցրել քաղաքը: Պետերբուրգում մեծ հեղինակություն են վայելել Լազարյանները, Արղությանները, Լորիս-Մելիքովները, Դիլանյանները, Պատկանյանները: Կվիրավորելու ու արգասաբեր գործունեության շնորհիվ՝ հայերին հրավիրած է վերապահվել եկեղեցի, դպրոց ու տպարան ունենալ: 1770 թվականին կայսրուհի Եկատերինա 2-րդի մասնավոր հրովարտակով հայ համայնքի ղեկավար Հովհաննես Լազարյանն արտոնություն է ստանում Պետերբուրգում եւ Մոսկվայում կառուցել հայկական եկեղեցիներ: Մեկ տարի անց Պետերբուրգի հայերի ավագանությունները, ուր մեծ էր հատկապես Հովհաննես Լազարյանի ներդրումը, բարձրանում է Ս. Կատարինե եկեղեցին: Որոշ ժամանակ անց, նորից դիմելով եկատերինա 2-րդին, Հովհաննես Լազարյանը իրավունք է ստանում կառուցել եկեղեցապատական 2 շենք, որոնք կիսաշրջան կազմելով, իրենց խորքում են պահում եկեղեցին: Շենքերից մեկն այժմ ծառայում է որպես հյուրատուն, իսկ մյուսը՝ կիրակնօրյա դպրոց:

Միագմբեթ եկեղեցու ճակատին անհայտ վարպետը քանդակել է Գրիգոր Լուսավորչին՝ Տրդատ արքայի մկրտելիս: Տաճարի արտաքին տեսքը ներդաշնակ է ներսի գեղեցկությանը: Սյուները, հատակը գունագեղ մարմարից են, պատերը զարդարված են սրբապատկերներով:

1909-ին Ալեքսանդր Թամանյանը վերջացնում է եկեղեցու վերականգնողական աշխատանքերը, սակայն ժողովրդին վիճակված չէր նորոգված եկեղեցում մոմ վառել: Աղոթատունը փակվում է, լրացուցիչ ծածկով բաժանվում երկու հարկի եւ շուրջ 60 տարի ծառայում որպես արվեստանոց ու պահեստ:

1993 թվականին քաղաքային իշխանությունը Ս. Կատարինե եկեղեցին վերադարձնում է հայ համայնքին: Եկեղեցասեր հայորդիները մաքրում ու նորոգում են աղոթատունը:

2000 թվականին տեղի է ունենում Ս. Կատարինե եկեղեցու վերաբացումը՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին 2-րդի ձեռամբ: Արարողությանը ներկա էին Մոսկվայի եւ հայայն Ռուսիո պատրիարք երջանկահիշատակ Ալեքսի 2-րդը, քաղաքապետ Յակովլեւը, պաշտոնատար այրեր, հավատացյալ հայորդիներ: Վերածծման առիթով մատուցվում է սուրբ Պատարագ՝ ի երախտագիտություն եւ փառաբանություն գթառատ Աստծո:

«Երկնագույն մարգարիտն» իր շուրջն է համախմբում Ս. Պետերբուրգի հայությանը. այստեղ պսակվում են, մկրտվում, հոգեւոր զրույցների մասնակցում:

Պետերբուրգի հայերի մյուս հպարտությունը Ս. Հարություն եկեղեցին է, որը քաղաքային իշխանությունը հայ համայնքին վերադարձրեց 1988 թվականին, երբ գրանցվում էր Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու՝ Սանկտ Պետերբուրգի համայնքը: ԽՍՀՄ տարածքում փակված հայկական եկեղեցիներից Ս. Հարությունն առաջինն էր, որի գանգերը հոգեւոր կյանքի զարթոնք պետեղեին: Վերաբացումից հետո այստեղ առաջին գոհաբանական աղոթքը կատարում է Սանկտ Պետերբուրգի հոգեւոր հովիվ Տ. Եզրաս աբեղա Ներսիսյանը, ով այժմ Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի հայոց թեմի առաջնորդն է եւ մեծ ներդրում ունի եկեղեցիների վերադարձման ու նորոգման գործում:

Ս. Հարություն եկեղեցին կառուցված է ռուսական ոճով: 1791 թվականին ռուս-շվեդական պատերազմի ժամանակ զոհվում է մեծանուն բարեար Լազարյանների 23-ամյա միակ որդին: Հուղարկավորությունից հետո Լազարյանները դիմում են կայսրուհի Եկատերինա 2-րդին, որպեսզի վաղամեռիկ որդու գերեզմանի վրա եկեղեցի կառուցելու իրավունք ստանան: Կայսրուհու համաձայնությունը չի ուշանում: Կառուցված աղոթատունը հետագայում դառնում է ազգային-մշակութային կենտրոն:

Հայությանը միավորող, նրանց ինքնությունը պահպանող միակ օջախը ինչպես դարեր առաջ, այնպես էլ այսօր եկեղեցին է, ուր հայերը գալիս են հոգեւոր միխթարություն ստանալու: Այդ կապն ամրանում է, երբ եկեղեցուն կից գործող կիրակնօրյայում օտարախոս հայ մանուկը մայրենիով գրել, կարդալ ու աղոթել է սովորում:

Պետերբուրգի կիրակնօրյա դպրոցում կրթվում ու հոգեւոր դաստիարակություն են ստանում 100-ից ավելի հայ մանուկներ:

Տ. Նշան աբեղա Պետրոսյանը առանձնակի հպարտությամբ է ցույց տալիս կիրակնօրյայի դասարանները, դասագրքերը, պատմում սաների ձեռքբերումների մասին: Կենտրոնում գործում են «Բողբոջ» նախապատրաստական դասարանը, «Նարիի» պարի խմբակը, մանկական երգչախումբը:

Կիրակնօրյան ունի իր գրադարանը, որը կամաց-կամաց համալրվում է նաեւ Մայր Աթոռում տպագրված գրքերով: Գրադարանի ծառայությունից օգտվում են ոչ միայն դպրոցականներն ու ուսանողները, այլեւ քաղաքի բնակիչները:

Արդեն 3 տարի է՝ քաղաքային իշխանությունը մեր Եկեղեցու տնօրինությանն է հանձնել մի հանրակրթական դպրոց, որը գտնվում է Մարինյան թատրոնի հարեւանությամբ եւ միևչ հեղափոխությունը եղել է հայկական: Այստեղ 260 աշակերտների թիվը 51 տոկոս կազմի, ապա դպրոցում հայոց լեզվի ուսուցումը պարտադիր կդառնա: Դպրոցը գրավիչ դարձնելու համար 11-րդ դասարանցիների հետ անվճար պարապում են համալսարանից հրավիրված դասախոսներ: Դպրոցի շրջանավարտները ընդունելության քննություններին հավասար միավորների դեպքում առավելություն ունեն,- ասում է Տ. Նշան աբեղա Պետրոսյանը:

Ս. Հարություն եկեղեցու հարեւանությամբ գտնվող երկհարկանի ադյուտե հովվական շենքը գրեթե նույն տարիքն ունի, ինչ եկեղեցին: Այստեղ է պատրաստվում ու խմբագրվում «Հավատամք» ամսաթերթը, որը լույս է տեսնում 1993 թվականից: Հիմնականում ուսուցիչներով գրված հոդվածները հայրենիքի ու նրա սահմաններից դուրս ապրող հայերի մասին են: Որպեսզի Սփյուռքի հայությունը եւ ռուս ընթերցողը քաջատեղյակ լինեն, թե ինչպիսի հոգեւոր եւ մշակութային ժառանգության տեր են հայերը, թերթի խմբագիր Արմեն Մեռուժանյանի Նախաձեռնությամբ 1997 թվականից տպագրվում են թարգմանական, հոգեւոր եւ մեկնողական գրքեր:

Մշակույթից բացի, հայերը ռուսներին ներկայանալու մեկ այլ առիթ եւս ունեն: Հովվատան շենքի մյուս հատվածում ամբողջ օրը եռուզեռ է: Այստեղ թխում ու հայտարեն պիտակով փաթեթավորում են մեր ազգային լավաշը, փախլավան ու այլ քաղցրեղեն:

«Թույլ տուր, որ նախ մանուկները կշտանան»,- աստվածաշնչյան այս խոսքերով առաջնորդվելով՝ «Կպանակ» հացի փուռն ամեն օր թարմ հաց ու խմորեղեն է հասցնում շրջանի 2 մանկատներին:

Ռուսաստանում հայերը համախմբված են Եկեղեցու եւ իրենց հոգեւոր առաջնորդի շուրջը: «Չի կարելի թույլ տալ, որ Սփյուռքի հայերը հեռանան իրենց արմատներից,- ասում է Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի հոգեւոր առաջնորդ Տ. Եզրաս եպս Ներսիսյանը.- մեր հավատը նպաստում է մեր ինքնության պահպանմանը»:

Ալվարդ ՆԱՀԱՊԵՏՅԱՆ

Սբ Հովհան ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ

Մկրտեոսի Ավետարանի մեկնութիւնից

Սկիզբը՝ էջ 2

Դարձյալ՝ հնում մարգարեն ասում է, թե՝ «Հեզերը պիտի ժառանգեն երկիրը». այն ժամանակ ընտանի եւ ծանոթ բաներին է խառնում իր միտքը, որպեսզի ամենուր օտարտոհ ու այլալեզու չկարծվի:

Այս ասելով՝ ոչ միայն ներկայում հաստատապես հատուցելու մասին է խոսում, այլ նաեւ ապագա պարգեւի: Եթե հոգեւոր բան է ասում, որանով չի վերացնում ներկա կյանքի պարգեւը եւ եթե այս կյանքում բան է խոստանում, միայն դրա մեջ չէ, որ հաստատում է իր կարողությունը: «Խնդրեցե՛ք, ասում է, Աստծո արքայությունը եւ Նրա արդարությունը, եւ այս ամե՛ն պիտի տրվի ձեզ ավելիով»: Դարձյալ ասում է. «Եթե մեկը թողնի իր տունը, եղբորը, հորը կամ մորը, կնոջը, որդիներին կամ ագարակները Իմ անվան համար, հարյուրապատիկ պիտի ստանա այս աշխարհում եւ հավիտենական կյանքը պիտի ժառանգի»:

«Երանի՛ նրանց, ովքեր քաղցն ու ծարավն ունեն արդարության»: Ո՞ր արդարության: Կա՛մ ասում է բոլոր առաքինությունների, կա՛մ դրանց մի մասի՝ ագաո չլինելու մասին: Քանի որ պատվիրան պիտի տար ողորմածության մասին, ցույց է տալիս, թե ինչպես է պատշաճ ողորմել, ո՛չ հափշտակածից եւ ո՛չ ագահաբար [մեռք բերածից]: Երանի է տալիս նրանց, ովքեր արդարություն են փափագում: Եվ տե՛ս, թե որքան առավել է հաճարում նրանց. չասաց, թե՝ երանի՛ նրանց, ովքեր արդարության կողմնակից են, այլ թե՝ «Երանի՛ նրանց, ովքեր քաղցն ու ծարավն ունեն արդարության»: Որպեսզի ոչ թե հենց այնպես, այլ ողջ ցանկությամբ վայելելեք նրա մեջ:

Ագահ մարդկանց քնորոշ է ոչ այնքան կերակուր եւ ըմպելի, որքան շատ ունեցվածք եւ շքեղ հագուստներ ցանկանալը, արդ, որպեսզի հրաժայի թոթափել ագահությունն ու այսպիսի ցանկությունը, դարձյալ սահմանում է տեսանելի հատուցում. «Որովհետեւ նրանք պիտի հագեսեն»: Բազում մարդիկ կարծում են, թե շատերին է ագահությունը հարուստ դարձնում. Նա ասում է դրա հակառակը, թե արդարությունն է այդ անում: Եվ արդ, երբ արդարությունն գործես, մի՛ վախենա աղքատությունից, մի՛ վախենա սովից. հենց հափշտակողներն են, որ զրկվում են ամեն բանից, իսկ արդարությունն ցանկացողները ամեն բան ունեն ապահովաբար: Ովքեր չեն ցանկանում ուրիշի ունեցվածքը, այնպիսի մեծության մեջ կկայելեն, որքան նրանք, ովքեր իրենցն են բաշխում ուրիշներին:

«Երանի՛ ողորմածներին»: Ինձ այնպես է թվում, թե ասում է ոչ միայն իրենց ունեցվածքից ողորմություն տվողների, այլ նաեւ նրանց մասին, ովքեր իկ-որ կերակ օգնական են լինում: Որովհետեւ շատ են ողորմածության կերպերը. եւ ընդարձակ է այս պատվիրանը: Իսկ ի՞նչ հատուցում ունի այն: «Ողորմեցեք նրանք, ասում է, ողորմություն պիտի գտնեն»: Թվում է, թե հատուցումը սովորական է այդ առաքինության համար, բայց այն ավելի մեծ է, քան արդարությունը: Նրանք ողորմում են իրենց մարդիկ, իսկ իրենք ողորմություն են գտնում բոլորի Աստծուց. իսկ մարդկային ողորմությունը հավասար չէ աստվածային ողորմությանը. որքան անչրպետ կա բարության ու չարության, նույնքան է մարդկային ու աստվածային ողորմության միջեւ:

Շարունակելի

Գրաբարից փոխադրեց
Մարթա ԱՐԱԲՅԱՆԸ

ՌՈՓՍԷԼ ՊԱՏԿԱՆՅԱՆԻ «ԿՏԱԿ»-Ը

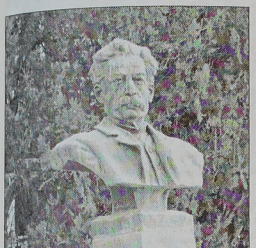

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի բակում գտնվող բրոնզյա կիսանդրին հաւանաբար գրավում է Մայր տաճար այցելողների ուշադրությունը: Կիսանդրու ուղղաձիգ պատվանդանին հետաքրքրասիրներն ընթերցում են. «Ռափայել Պատկանյան (1830-1892)»:

19-րդ դարի հանրաճանաչ գրող, հասարակական գործիչ Ռափայել Պատկանյանը Ժամանակի ազդեցիկ մտավորականներից էր, ում սիրով էին հյուրընկալում Ամենայն Հայոց կաթողիկոսները՝ Գեւորգ Դ, ապա եւ նրան հաջորդած Մակար Ա հայրապետները: Պյուտիանդերձ, Ռափայել Պատկանյանի կիսանդրու առկայությունը ճեմարանի բակում փոքր-ինչ տարակուսելի է թվում: Բանն այն է, որ Պատկանյանի կենսագրությունը որեւէ կերպ չի առնչվում ճեմարանի գործունեությանը. մեծ բանաստեղծը Մայր Աթոռում չի ուսանել, ճեմարանում չի դասավանդել:

Ահա այս «գաղտնիքը» բացահայտում է 1902 թվականի «Արարատ»-ում տեղ գտած մի հոդված: Պատկանյանի կիսանդրին ճեմարանի շենքի առջեւ տեղադրվել է նույն՝ 1902 թվականին՝ նրա մահվանից 10 տարի անց՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խրիմյան Հայրիկի արտոնությամբ:

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի պաշտոնական ամսագիրը հետեւյալ մանրամասներն է հաղորդում կիսանդրու տեղադրման արարողության մասին: «Դեկտեմբերի 15-ին ճեմարանի բակում հանդիսով բացուեց Գամառ Քաթիպայի արձանը, որ կանգնած է Հ. Նախիջեւանցի յայտնի վաճառական պ. Ա. Պօղոտեանի ծախքով եւ քանդակագործ պ. Տէր Մարուքեանի (*Անդրեաս Մարուքի Տէր-Մարությանը (1875, Երեւան- 1919, Փարիզ) քանդակել է շուրջ երկու տասնյակ հուշարձաններ ու դիմաքանդակներ, որոնց թվում՝ «Միքայել Նալբանդյան» (կանգ. Նոր Նախիջեւանում), «Խաչատուր Աբովյան» (կանգ. Երեւանում, ապա՝ Քանաքեռում), «Ռափայել Պատկանյան» (կանգ. Նոր Նախիջեւանում), «Դեւոնդ Պիշակ», «Եղբսես Թաիրյան», «Պետրոս Ադամյան», «Բոգդան Դոլուբչանյան» եւ այլն,- Հ. Մ.)* «աշխատութեամբ՝ որի բուն օրինակը գտնուուտ է հանգուցեալ բանաստեղծի գերեզմանի վերայ, Ն. Նախիջեւանի ս. Խաչ վանքում»:

«Արարատը» նաեւ հաղորդում է. «Արձանը գտնուում է ճեմարանի հյուսիսային բակում, երեսը դեպի Մ. Տաճար դարձած, եւ պատուհանդանի վերայ դրոշմած է բանաստեղծի «կտակը».

Կյանքումս մի հատ սին փառք ունեցա,
Ս. Էջմիածնում թաղվել ցանկացա.
Սիրական իմ ազգ, թե Աստված սիրես,
Այս իմ մի հատիկ իղձս կատարես»:

Այս քառատողը, որ կարդում ենք նաեւ Ռափայել Պատկանյանի երկերի լիակատար ժողովածուում, այսօր այլեւս պատվանդանի վրա չկա: Հավանաբար անցյալ դարի 60-ականներին կատարված վերանորոգության ժամանակ հարմար չի նկատվել, որպեսզի նոր՝ բազալտե պատվանդանին փորագրվի բանաստեղծի «Կտակը»:

Վերադառնալով բանաստեղծի փափագին՝ անշուշտ այն անիրականալուի եւ իրավամբ «սին փառք» էր, որ հրաշալի հասկանում էր նաեւ ինքը՝ բանաստեղծը:

1891 թվականի փետրվարի 13-ին իր մտերիմ բարեկամուհուն՝ Վարվառե Քանանյանին ուղղած նամակում Ռափայել Պատկանյանը գրում է. «...Ուանալվորներես, (բացի «Կտակեն») մի քանիսը պ. Գուլամիրյանին տալը Ձեր լիակատար իրավունքն էր. դորա դեմ ես ոչինչ չունեմ, բայց «Կտակը» չէի փոխարենը ահա ուղարկում եմ «Բաֆֆի դագաղի վրա» ոտանավորս, որն, կարծեմ, Ձեր ձեռագրի մեջ չի կա...»:

Ռափայել Պատկանյանի մահվանից հետո Վարվառե Քանանյանն առանձին ժողովածուով հրապարակում է մեծանուն գրողի ստեղծագործությունները, որոնց թվում նաեւ՝ «Կտակ»-ը: Այսպես, անպաշտոն այս կտակը հայտնի է դառնում նաեւ հանրությանը, որի մասնակի իրականացումն էլ դառնում է կիսանդրու տեղադրումը ճեմարանի բակում՝ բանաստեղծի մահվան 10-րդ տարելիցին:

1892 թվականին, երբ վախճանվում է Ռափայել Պատկանյանը, նրա մարմինն ամփոփում են հայրենի ծննդավայր Նոր Նախիջեւանի Սբ Խաչ եկեղեցու գավթում: Այդ օրերին Նոր Նախիջեւանից Մայր Աթոռ ստացված հեռագիրը գուժում է. «Ռափայել Պատկանեանը մեռաւ, հասարակութիւնը ցանկանում է, որ հանգուցեալի մարմինը թաղված լինի վանքի գավթում Ալամարեանցի շիրմի կարգում. խոնարհաբար խնդրում ենք Ձեր տնօրինությունը»:

Մայր Աթոռը սգում է նշանավոր հայի կորուստը, իսկ «Արարատը» գրում է. «...Այո՛, կորուստը անփոխարինելի է եւ վշտապատ: Նա մեզանից վարձատրութիւն եւ դատիներ չէր խնդրում, այլ որպէս փոթորկալից ովկեան, իրեն սրտին մէջ փրփրացող ալիքների շառաչիւնի հագիւ մի մասն էր մեզ հաղորդում այդ անյաղթելի փոթորիկներից թուլացած կրծքից: Մեր պարտականութիւնն է յարգել, անչնչելի անել մեր սրտից այդ մարդու՝ հայրենասեր յիշատակը, տպագրել մեր սրտի տախտակի վերայ նրա երկնային պատգամները եւ մաղթել Արարչին, որ նրան երկնային հանգիստ պարգեւի եւ նրա գերեզմանի իւրաքանչիւր փոշուց նրա պէս արժանաւոր գաւակներ պարգեւի ազգին»:

Հեղինէ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Ա. Տէր-Մարությանն իր արվեստանոցում

ՄԿՐՏՈՒԹՅՈՒՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆՈՒՄ

2010 թ. հուլիսի 9-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ Չինաստանի հայ համայնքն ականատես եղավ պատմական կնունքի:

Հնդկահայոց հոգեւոր հովիվ, Հայոց մարդասիրական ճեմարանի կառավարիչ Տ. Խորեն աբդ. Հովհաննիսյանին հատուկ հրավիրել էին կատարելու Հարություն եւ Լիզա Սերտ ամուսինների զավակների՝ Ընծայի եւ Սիարոնի մկրտությունը, որը տեղի ունեցավ Հարավային Չինաստանի Շենզեն քաղաքում՝ մասնակցությամբ մոտ քառասուն հայորդիների: Հաջողակ գործարարները տարիներ առաջ են Ֆրանսնիայից տեղափոխվել Չինաստան: Այստեղ հայկական եկեղեցի չլինելու պատճառով Սերտ ընտանիքն իր օջախն էր վերածել եկեղեցու: Չինաստանի հայ համայնքը, որ հայտնի է Չայնա Հայ անունով, նվազ հռչակված լինելով հայկական մյուս համայնքներից, անցյալ տարիների ընթացքում հասել է երկու հարյուր մարդու, որոնք ապրում եւ սովորում են հիմնականում ծովափնյա քաղաքներում, ինչպիսին են Պեկինը, Շանհայը, Գուանգուն, Շենզենը եւ Հոնկոնգը: Հայերն այստեղ են եկել Ֆրանսիայից, Ավստրալիայից, Կանադայից, Արգենտինայից, Միացյալ Նահանգներից, Անգլիայից, Ռուսաստանից, Լիբանանից, Սիրիայից եւ Հայաստանից: Նրանք ընդգրկված են տարբեր բնագավառներում՝ նորագեւուրություն, ոսկու առեւտուր, փաստաբանություն...

Չինահայերը տարբեր առիթներով հաճախ հավաքվում են երկրի տարբեր քաղաքներում, եւ Չինաստանի անանվանքնաց տնտեսական վերելքը առիթ է տալիս ենթադրելու, որ առաջիկա տարիներին հայ համայնքն այստեղ մեծանալու է:

Հայոց մարդասիրական ճեմարան

ՀԱՅՈՑ ԳԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ՄՈՎՍԵՍ Գ ՏԱԹԵՎԱՑԻ
(1629-1632)

Սկիզբը՝ էջ 3

1632-ին Լեհաստանում էր գտնվում Հովհաննես Խուլը: Նրա գտնվելու ժամանակ էլ մահացավ Սիգիզմունդ թագավորը: Նա ականատեսն է եղել այդ ամենի, թեեւ ո՛չ Դավիդիժեցին եւ ո՛չ էլ լատին հեղինակները նրա անունը չեն տալիս: Լուկ կարելի է ենթադրել, որ նա քաջալերել է Նիկոլին, չնայած պետք է որ հակառակ ընթացք որդեգրած լինեին:

Նա՝ որպես նախկին պատրիարք եւ եպիսկոպոս, չէր կարող անծանոթ մնալ Լվովում, եւ նրա անվան շուրջը եղած լռությունն ավելի շուտ անարգանք է նրա հասցեին: Խուլին լավ է բնորոշել Լվովցի մի հայ քահանա. մեղավոր մարդ, որը դավաճանել է Լուսավորչի օրենքին, գովել Նիկոլի բռնած դիրքը եւ որտեղ նստեր՝ հայերին էր հայհոյում: Որոշ տեղեկությունների համաձայն՝ պատվվել է Լեհաց թագավորից եւ թագուհուց, բայց զարմանալի է, որ նրա մասին լռում են լատին պատմիչները:

Մովսես Տաթեւացին, չնայած հռոմեադավան հեղինակների հայտարարություններին (Մ. Չամչյան, Պալճյան, Ըստակարյան, Ազարյան, Գալեմքարյան եւ ուրիշներ), երբեք էլ հավանություն չի տվել Նիկոլի արարքներին: Եթե նա նամակ էր գրում, ապա՝ Լեհաստանի հայադավանների չհալածելու համար: Կիլիկիո Սիմեոն Սեբաստացի կաթողիկոս Սսի աթոռը պաշտպանող-դիկոսը Սսի աթոռը մեծ տեսակի լուսանք է թափում էջմիածնի դեմ: Նրա գործի համաձայն՝ Մովսեսի նամակը հռոմում տեսնում է Խուլը եւ պատճեռելով այն՝ պատմելու ուղղակում է Կ. Պոլիս, որից ծեսն ուղարկում է Կ. Պոլիս, որից էլ ընդօրինակել է նաեւ Սիմեոնը: Գրիգոր Կեսարացին այդ ընդօրինակությանը ծանոթ չի եղել, որովհետեւ քննադատում է նրա անպարժեշի համբավը, տրամախորհուրդ ասելու գրույցը եւ ցավագին ասացածայն գրույցը եւ ցավագին ասացածները: Եթե նրան հավանվածքները: Եթե նրան հավանություն տար, ապա Մովսեսը, իբր, ընդունել է նաեւ Քաղկեդոնի ժողովը եւ որ, իբր, Խուլի եւ Նիկոլի պես եւ Սիմեոնի պաշտպանությունը հարեւանությունը: Մովսեսի արածը դավանությունը: Մովսեսի արածը պարզապես, հռոմի պապին շահագրգռելու միջոցով, հայադավանների պաշտպանությունն էր, որպեսզի նրանց վրա Լեհաստանում կամ այլուր բռնություններ չկիրառվեն, որ հայադավանությունը պահպանվի, որը կատարելապես ուղղափառ է եւ ճշմարիտ: Հնարավոր է, որ Մովսեսն ավելացրած լինի, թե Հայոց Եկեղեցին հիմնական եւ էական կետերում հռոմեականությունից տարբեր է:

Մովսեսը մահացավ 1632 թվի մայիսի 14-ին, սակայն մահվան պարագաները հայտնի չեն: Տարիքը շատ մեծ լինել չէր կարող, քանի որ Գրիգոր Որպահոնի կաթողիկոսության ժամանակ՝ շուրջ 1600-ին, 15 տարեկանում աբեղա է ձեռնադրվել: Հետեւաբար նա մահացավ շուրջ 50 տարեկանում: Նա իր ամբողջ կանքում ամխոնց եւ նվիրվեց Հայոց Եկեղեցուն եւ պայծառացրեց այն իր կաթողիկոսական արդյունավետ գործունեությամբ: Հավանաբար նա իր մահկանացուն կնքեց որեւէ հանկարծահաս հիվանդությունից, երբ գտնվում էր Երեւանի՝ իրեն շատ սիրելի Ս. Անանիայի վանքում: Երեւանցիները նրան հողին հանձնեցին Կոզեռնի գերեզմանատանը՝ Կոնդում (Սբ Հրաշավոր եկեղեցու կողքին):

Մովսեսի մասին վկայված է նաեւ, որ նա մաքրակեցաց էր ու սրբասունդ, երկայնամիտ ու ողորմած, գորավոր էր աստվածաշնորհ վարդապետությամբ եւ քաղցր քարոզությամբ: Նրա կաթողիկոսությունը Հայոց Եկեղեցու համար մի ամբողջ դարագլուխ է կազմում, քանի որ նրանով փակվեց այն եղկելի շրջանը, որի մեջ գտնվում էր Մայր Աթոռ Էջմիածինը:

Շատ քիչ մխիթարական արդյունքներ պարգեւեց 1441-1629 թթ. միջոցը, որը կազմում է շուրջ երկու դար: Միակ սփոփանքն այն էր, որ պահպանվեց աթոռի շարունակականությունը: Մովսեսն իրեն աթոռակից չվերցրեց եւ անգամ այդ մասին չմտածեց էլ: Եվ դրանով այդ տարադեպ սովորությունը վերջ գտավ: Եկեղեցին իր վերաբերմունքը Մովսես Գ Տաթեւացու նկատմամբ արտահայտեց նրանով, որ նրա անունը հիշվում է ամենօրյա պատարագի մեջ՝ եռակմեծ հովիվների ու հովվապետերի շարքում՝ Գրիգոր Տաթեւացու անվան կողքին: Լուկ զարմանալի է, որ ո՛չ «Տօնացոյց»-ը եւ ո՛չ էլ «Յայսմաւուրք»-ը տակավին չեն արձանագրել նրա անունը:

Բաբկեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր

ՄԱՐԴ ՍՏԵՂԾԵՆՔ

Արարչագործության 6-րդ օրը Արարիչ Աստված երկրի հողից ստեղծեց արարչագործության թագ ու պսակ հանդիսացող մարդուն՝ Իր պատկերով եւ նմանությամբ: Ստեղծեց անբիծ ու կատարյալ: Տեր Աստված աստվածապատկեր մարդուն իշխանություն տվեց՝ իշխելու ողջ արարչության վրա: Սակայն «մարդը պատվի մեջ էր եւ չհասկացավ, հավասարվեց անբան անասուններին եւ նմանվեց նրանց» (Սաղմ. ԽԸ 21): Պատվիրանազանցության արդյունքում մարդը վտարվեց երեմվան դրախտից՝ ժառանգելով փուշ ու տատասկ աճեցնող երկիրը: Տեր Աստված պատվիրեց երեսի քրտինքով վաստակել հացը՝ վշակելով այն հողը, որից ստեղծվել էր... Սակայն անկյալ մարդկության առջեւ վերստին բացվեց դրախտի ճանապարհը՝ Քրիստոսի մշտնջենական եւ մեկանգամյա պատարագով, որովհետեւ «Աստված այնքան սիրեց աշխարհը, որ միւնչեւ իսկ Իր միածին Որդուն տվեց, որպեսզի ով Նրան հավատում է, չկորչի, այլ ընդունի հավիտենական կյանքը» (Հովհ. Գ 16): Քրիստոսի փրկագործությամբ մարդը ոչ միայն վերագտավ փրկության ճանապարհը, այլեւ Քրիստոսի բերած վարդապետությամբ սովորեց փրկությունը ժառանգելու ուղիները, քանզի Քրիստոսն Իր երկրային կյանքը մեզ որպես օրինակ ապրեց՝ պատվիրելով. «Սովորեցե՛ք Ինձնից, որ հեզ եմ եւ սրտով խոնարհ» (Մատթ. ԺԱ 29): Եթե Մովսեսին տրված 10 պատվիրանների կատարումը մարդուն թույլ էր տալիս պահպանել մարդկային դեղքն ու արժանապատվությունը, ապա Քրիստոսի բերած վարդապետությունը բարոյական մի նոր հիմքի վրա է դնում այն, ինչպես եւ Տերն է ասում. «Օրենքը կամ մարգարեներին ջնջելու չեկա, այլ լրացնելու» (տե՛ս Մատթ.

ՄԵՐ ՊԱՏԿԵՐՈՎ...

Ե 17): Ըստ եկեղեցական հայրերի մեկնությունների՝ Նոր Կտակարանի պահանջները ոչ միայն շատ բանով գերազանցում են Հին Կտակարանի հաճախման պահանջները, այլեւ ուղղված են մարդկային հոգու այն առանձնահատուկ վիճակի ձեւավորմանը, որը բացառում է մեղք գործելը: Տերը ոչ միայն առաջադրում է բարձրագույն բարոյական նորմեր, այլեւ ուսուցանում է, թե հաղթահարելով մեղքը՝ ի՞նչ կերպ պետք է համապատասխանել այդ նորմերին: Աշխարհի Փրկիչը քրիստոնեական բարոյականության հիմնական դրույթներն է աբաջադրում մարդկությանը Լեռան քարոզում, որը լիովին առանձնահատուկ տեղ է գրավում ավետարանական պատուի մեջ: Տերը ոչ միայն սահմանեց, այլեւ Իր իսկ կյանքի օրինակով գործադրեց Լեռան քարոզի առանցքային պատվիրանները: Նա նորոգեց մովսիսական օրենքի բովանդակությունը, լրացրեց այն, քանի որ պատվիաանների արտաքին, ծիսական կողմի տեեւում կորչում էին բուն էությունն ու իմաստը: Մինչդեռ Տերն ուսուցանում էր, որ մարդը պետք է այդ օրենքն օգտագործեր սեփական հոգու փրկության համար: Քրիստոսն Իր հետեւորդներին խոստացավ. «Ուր Ես եմ, այնտեղ եւ Իմ պաշտոնյան կլինի» (տե՛ս Հովհ. ԺԲ 26), այսինքն՝ երկնքում՝ արքայության մեջ, որն Աստված պատրաստել է Իր սիրելիների համար: Խոստացած բարիքներին եւ հավիտենական կյանքին արժանանալու համար աստվածապատկեր մարդը պետք է գործադրի իր Արարչի սահմանած օրենքներն ու պատվիրանները, որովհետեւ քրիստոնեական պատվիրանները կատարող մարդը միայն կարող է երջանկություն եւ կատարյալ կյանք գտնել:

Մի՛ սպանիր, մի՛ շնացիր, մի՛ գողացիր, սիրի՛ր թշնամուդ, աղոթի՛ր նրա համար, չարին բարո՛վ պատասխանիր, եղի՛ր պահեցող, ողորմած, մի՛ հոգա ավելորդի մասին, մի՛ դատիր մերձավորիդ, ընթացի՛ր նեղ ճանապարհով... ի վերջո, մարդկայն երջանկության բանալին հանդիսացող ճշմարտության խոսքերը. «Այն ամենը, ինչ կկամենաք, որ մարդիկ ձեզ անեն, այդպես եւ դո՛ւք արեք նրանց» (Մատթ. Է 12): Ոսկե օրենքը կարող է վերափոխել աշխարհը՝ երջանիկ եւ բարի դարձնելով այն... Քրիստոնեական վարդապետությունը միակն է բոլոր կրոնների մեջ, որ Աստծուն Հայր անվանելու իշխանություն է տալիս մարդուն: Եվ եթե Աստված մեր Հայրն է, ապա մենք Նրա որդիներն ու ժառանգներն ենք: Ի՞նչ է պահանջում Աստված մարդուց, պատվիրանապահ ընթացք, բարոյական, առաքինի կենցաղավարություն, հրաժարում մեղքից ու այն ամենից, ինչը մարդուն հեռացնում է իր Արարչից: Այլեւ հորդորում է «փնտրել վերին բաները, այնտեղ, ուր Քրիստոսը նստած է Աստծու աջ կողմը» (հմմտ. Կող. Գ 1), որովհետեւ «մեր քաղաքացիությունը երկնքում է, որտեղից եւ ակնկալում ենք Փրկչին՝ Տիրոջը՝ Հիսուս Քրիստոսին» (Փիլ. Գ 20): Մեր բազմագութ Հայրը մեզ համար երկնքում պատրաստել է անխոնարհելի փառք, հավիտենական, երանական կյանք՝ առանց ցավի ու տրտմության, որին կարող են արժանանալ նրանք, ովքեր այս կյանքում Քրիստոսին չարչարվեցին՝ ապրելով քրիստոնյային վայել աստվածահաճո կյանքով՝ հնարավորինս հեռու մնալով մեղքից: Տերն Իր երկրավոր կյանքի ընթացքում ցույց տվեց այդ դժվարին, բայց քաղց ու լուսավոր ճանապարհը՝ պատվիրելով. «Կատարյա՛լ եղեք դուք, ինչպես եւ ձեր երկնավոր Հայրն է կատարյալ» (Մատթ. Ե 48): Եթե կատարելությունը մարդու ուժերից վեր լիներ, Տերը չէր պատգամի: «Մարդու կատարելությունն Աստծուն սիրելու մեջ է»,- ասում է Պողոս Առաքեալը: Աստծուն ողջ հոգով եւ էությամբ սիրող մարդը ջանում է իր ողջ կյանքի ընթացքում ապրել պատվիրանապահ կյանքով՝ քայլ առ քայլ առաջանալով դեպի կատարելություն տանող ճանապարհով: Սակայն այս մեղավոր աշխարհում մարդկային դիմագիծը պահելը դժվար է, բայց ոչ՝ անհնարին: Ոչ ոք զերծ չէ մեղքից ու սխալներից, որովհետեւ մարդկային բնությունը մեղանչական է, դյուրագայթ է մեղսահակ, հեշտությամբ է ընկնում սատանայի որոգայթները՝ մերժելով աստվածային լույս պատվիրաններն ու հաճույք գտնելով մեղքի մեջ: Եկեղեցու սուրբ հայրերը զգուշացնում են, որ մահացու մեղքերը մարդու մեջ մեռցնում են բարոյական գիտակցությունը, մարդկային արժանապատվությունը, ի վերջո, այլասերում մարդու նկարագիրն ու բնությունը: Իսկ եթե մարդը զրկվում է բարոյական արժեքներից, դադարում է բառի իսկական իմաստով մարդ լինելուց: Ըստ Շնորհք պատրիարք Գալուստյանի՝ «մարդը կենդանական աշխարհի մյուս տեսակներից զանազանվում է ոչ այնքան ֆիզիկական տարբերությունով, որքան բարոյական գիտակցությամբ, խղճով, Աստծուն ճանաչելու եւ Նրան դիմելու կարողությամբ»: Ցավոք, մեր ներկա ժամանակաշրջանում, երբ բարոյական շատ արժեքներ համարվում են ժամանակավրեպ, երբ առաքինությունն ու ողորմությունը, մարդասիրությունը տեղ չունեն մեզանում, երբ ամեն օր ու ամեն քայլափոխի անտեսվում ու արհամարհվում են աստվածաշնչյան ճշմարտություններն ու Աստծու կենարար խոսքը, աստվածապատկեր մարդ էակը կորցրել է իր բարոյական նկարագիրը:

Շարունակությունը՝ էջ 8

Եվգենի ավագ քահ. ՊՈՊՈՎ

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍԱՍԻՆ

(հարց ու պատասխան)

- Որո՞նք են ինքնասպանության պատճառները:

- Ինքնասպանության ամենագլխավոր պատճառը կյանքի նկատմամբ ունեցած հեթանոսական մոտեցումն է, տեսակետը, ըստ որի, մահից հետո մարդն այլեւս գոյություն չի ունենում, եւ մահը մարդու իսպառ ոչնչացումն է: Նման մտածումներ ունեցողները համարում են, որ ինչպես կենդանին մահանալիս ընդմիշտ անհետանում է, այնպես էլ՝ ողջ մարդկությունը: Նրանք գտնում են, որ ինչ-որ ժամանակ անհետ կորչելու է նաեւ ողջ տեսանելի բնությունը, հետեւաբար իմաստ ունի՞ թե՞ մարդկության համար եւ թե՞ ի շահ սերունդների ինչ-ինչ ջանքեր գործադրել կամ էլ զոհաբերություններ անել: Նման մտայնությամբ թե՞ տարեցը եւ թե՞ անչափահասը, տղամարդը թե կինը, գիտնականը թե անգեղը, իշխանը թե պահակը զրկում են հրեց կյանքից՝ լիովին սթափ, խելքն ու միտքը միանգամայն տեղը: Բայց վստահ եղեք, որ դրանք բոլորը էլ կասրատվեին ինքնասպանության մտքից, եթե հավատային հանդերձյալ կյանքին, եթե Աստծո Խոսքի ու սրբազան ուսմունքի հավաձայն՝ հստակորեն պատկերացնեին Անեղ դատաստանն ու մեղադրողների հավիտենական տանջանքները: Ահա այս հիմնական պատճառի՞ անհավատության առկայության դեպքում է միայն, որ մնացյալ բոլոր պատճառները ինքնասպանության ադիթ են դառնում: Անհավատությամբ եւ բացատրվում նաեւ այն առեղծվածային ինքնասպանությունները, որոնք կարծես թե ոչ մի պատճառ չունեն. ո՞չ կարոտյալ են, ո՞չ պարտատեր, ո՞չ հարբեցողության խնդիր կա, ո՞չ կեղեքում, ո՞չ էլ ընկճվածություն: Անհավատն իր հոգու անմահության համար հոգ չի տանում այս աշխարհում, քանզի դրանում գերիմաստ ու արժեք չի տեսնում. նա կարծիքով՝ այս կյանքը լոկ «բնագրական է»: Իսկ հավատացյալը, շնորհիվ իր ժուժկալ կենսակերպի, այս կյանքում էլս մեծ մասամբ երկար է ապրում, իսկ մահից անդին էլ նրան սպասում է անսպառ հավիտենություն: Այսուհանդերձ՝ նա իր կյանքի ամեն օրը թանկ է գնահատում եւ սիրում է կյանքը: Ինչո՞ւ: Հենց այն պատճառով, որ կյանքը նրա համար ուղի գերագույն իմաստ. ամեն օրվա մեջ նա տեսնում է նախապատրաստական այն ժամկետը, որ տանում է դեպի հավիտենություն:

- Բայց լինում են մարդիկ, որոնք ինչ-որ մեկի ճնշման տակ դիմում են ինքնասպանության՝ հավանաբար իրենց կեղեքչին պատժելու համար:

- Եթե այդպես է, ապա մնում է զարմանալ այդ մարդկանց վրա, որոնք իրենց կյանքն անհեթեթորեն զոհաբերում են ուրիշների վրդովմունք պատճառելու համար: Նրանց՝ այդ թշնամիներն ապրելու են, իսկ իրենք ահա հրաժեշտ են տալիս լույս աշխարհին: Այդ թշնամիները, որոնք միանգամայն կարող է եւ մեղավոր են նրանց ինքնասպանության մեջ, հնարավոր է՝ իսկապես ամենադաժանասիրտ ու անբարո արարածներ են, սակայն նրանք ժամանակ են ունենալու Աստծո առաջ ապաշխարելու եւ որոշակի տառապանքների գնով մեղքերից մաքրվելու համար, իսկ ինքնասպաններն արդեն հոժարակամ հրաժարվում են դրանցից: Նրանք հավիտենապես կործանված են այլեւս: Եվ վերջապես՝ միանգամայն անհիմն է տառապյալ մարդու այն համարումը, թե իր հետագա տարիները եւս պիտի անխիղճ անցնեն: Ամենեւին ո՞չ: Ամեն բան չէ, որ ավարտվել է նրա համար, դեռեւս բոլոր ուրախությունների դռները չեն, որ փակ են նրա առջեւ: Աստծով ներշնչված Դավիթը վստահեցնում է մեզ. «Նրա բարկության մեջ ցասում կա, իսկ Նրա կամեցողության մեջ՝ կյանք: Երեկոյան լացը կդադարի, իսկ առավոտյան ուրախություն կլինի» (Սաղմոս, ԻԹ 6):

- Ի՞նչ կարելի է ասել այն մարդկանց մասին, ովքեր ոճիր գործելուց հետո, սեփական խղճի ճնշաբեռի տակ, ձեռք են բարձրացնում իրենց կյանքի վրա:

- Անշուշտ, այդ մարդկանց ինքնասպանության մեջ միտուում չկա օգնելու դատարանին, որը պետք է նրանց պատժի ենթարկեր (անգամ եթե դա մահապատիժ չէ), ոչ էլ անկեղծ ինքնադատապարտումի, չկա միտում նաեւ ուրիշների առջեւ հնազանդության ու աստվածահաճո զղջումի: Այդ մարդիկ Հուդայի հուսահատության նմանակողներն են: Բայց մի՞թե հենց Հուդան չէր կարող թողություն ստանալ, եթե խորհրդավոր ընթրիքի ժամանակ ընկներ Տիրոջ ոտքերն ու ասեր. «Ես մեղա՛գործ եմ, ես սարսափելի մեղք եմ թույլ տվել»: Նույնիսկ եթե նա արդեն հեղված անմեղ արյան մատնիչը եղած լիներ, միեւնույն է, Փրկիչը պատրաստ էր զոհաբերվելու, եւ իրապես էլ Նա Իրեն զոհ մատուցեց հանայն աշխարհի մեղքերի համար, այդ թվում նաեւ՝ Հուդայի: Ճիշտ այդպես այժմ էլ ամենածանր հանցանք գործողն իսկ, եթե անգամ խիղճը նրան ասի, թե ինքն այլեւս արժանի չէ կյանքի, կարող է արդարացվել գթասիրտ Աստծո կողմից: Ինչո՞ւ հուսահատվել:

Ընդհակառակը՝ նուսահատվելն դասն է հուսահատության դեմ: Նա պետք է ինքն իրեն մտորի այսպես. «Եթե այս կյանքում խիղճն այսպես դաժանորեն տանջում է ինձ, որ այլեւս չեմ ուրախանում ապրելուս համար, արդյոք առավել ուժգին չի՞ տանջելու ինձ այն աշխարհում: Սակայն այնտեղ ես այլեւս ոչ մի զեղքով ի զորու չեմ ինձ կյանքից զրկելու: Ուստի ինչո՞ւ այժմ դիմեմ ինքնասպանությանս... Ավելի լավ է դիմեմ մեր գթասիրտ Տիրոջը եւ Նրանից ներում խնդրեմ»:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ՆՈՐ ՆՎԻՐԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

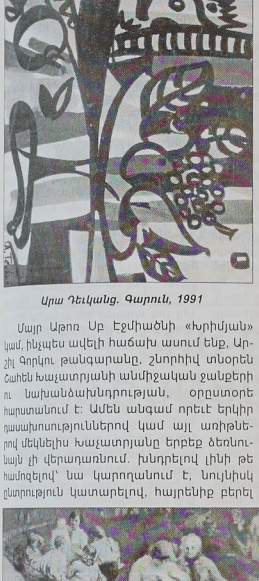

Արա Դեւկանց. Գարուն, 1991

Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի «Խրիմյան» կամ, ինչպես ավելի հաճախ ասում ենք, Արշիլ Գորկու թանգարանը, շնորհիվ տնօրեն Շահեն Խաչատրյանի անմիջական ջանքերի ու նախանձախնդրության, օրըստօրե հարստանում է: Ամեն անգամ որեւէ երկիր դրասախոսություններով կամ այլ առիթներով մեկելեիս Խաչատրյանը երբեք ձեռնունայն չի վերադառնում. խնդրելով լինի թե համոզելով՝ նա կարողանում է, նույնիսկ ընտրություն կատարելով, հայրենիք բերել ցուցադրության արժանի, այսինքն՝ գեղարվեստորեն բարձր գործեր: Այսպես ահա թանգարանն այս օրերին եւս գրանցեց իր նոր նվիրատվությունները եռեւանաբնակ եւ սփյուռքահայ նկարիչներից, նրանց ժառանգներից ու անհատ անձանցից:

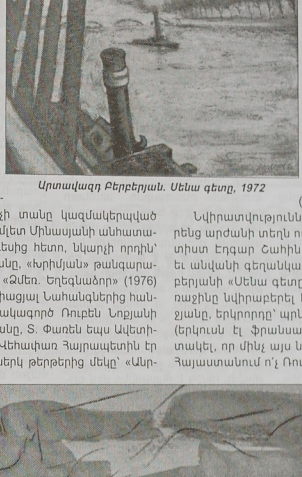

Արտավազդ Բերբերյան. Սեւեա գետը, 1972

Վերջերս՝ Հայաստանի նկարչի տանը կազմակերպված գեղանկարիչ Համլետ Մինասյանի անհատական ցուցահանդեսից հետո, նկարչի որդին՝ Հրաչյա Մինասյանը, «Խրիմյան» թանգարանին նվիրեց հոր «Ձմեռ. Եղեգնաձոր» (1976) աշխատանքը, Միացյալ Նահանգներից հանրաճանաչ քանդակագործ Ռուբեն Նոբյանի որդին՝ Փոլ Նոբյանը, Տ. Փառեն եպս Ավետիքյանի միջոցով, Վեհափառ Հայրապետին էր նվիրել հոր ջրաներկ թերթերից մեկը՝ «Անրջանք» (1980-ական) վերտառությամբ, որն էլ Նորին Սրբությունը փոխանցեց վերոհիշյալ թանգարանին: Գեղանկարիչ Արա Դեւկանցը, ով կրկին բնակվում է ԱՄՆ-ում, թանգարանի հավաքածուն հարստացրեց իր «Գարուն» (1991) խորագիրը կրող գեղանկարչական պատառով, իսկ ֆրանսահայ նկարիչ Տիգրան Դաղերյանը՝ իր «Մեր խաչը» (1957) կտավով:

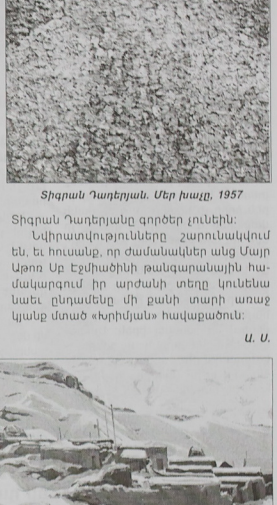

Տիգրան Դաղերյան. Մեր խաչը, 1957

Նվիրատվությունների այս շարքում իրենց արժանի տեղն ունեն մեծանուն օֆորտիստ Էդգար Շահինի «Հանգիստ» (1923) եւ անվանի գեղանկարիչ Արտավազդ Բերբերյանի «Սեւեա գետը» (1972) գործերը: Առաջինը նվիրաբերել է պրն Լորիս Մոստիջյանը, երկրորդը՝ պրն Լեւոն Խաչատրյանը (երկուսն էլ Ֆրանսահայեր): Արժե հիշատակել, որ մինչ այս նվիրատվությունները, Հայաստանում ոչ՛ Ռուբեն Նոբյանը եւ ոչ՛ էլ Տիգրան Դաղերյանը գործեր չունեին:

Նվիրատվությունները շարունակվում են, եւ հուսանք, որ ժամանակներ անց Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածինի թանգարանային համակարգում իր արժանի տեղը կունենա նաեւ ընդամենը մի քանի տարի առաջ կյանք մտած «Խրիմյան» հավաքածուն:

Ա. Ս.

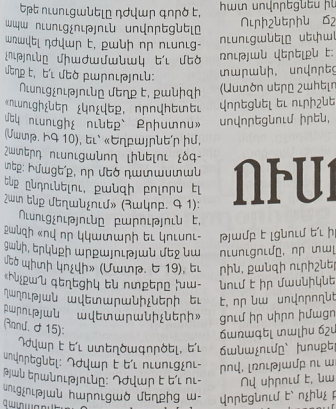

Էդգար Շահին. Հանգիստ, 1923

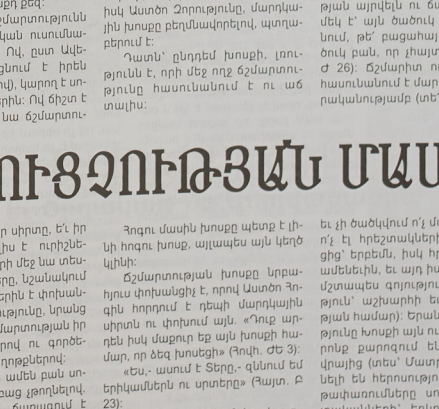

Ռուբեն Նոբյան. Անրջանք, 1980-ական թթ.

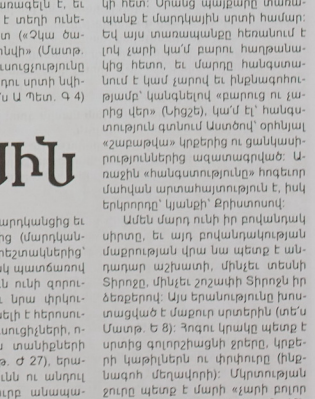

Համլետ Մինասյան. Ձմեռ. Եղեգնաձոր, 1976

Իոհան Սան-Ֆրանցիսկի

«Ես եկա, որպեսզի կյանք ունենան եւ առավել եւս ունենան»

(Հովհ. Ժ 10):

Եթե ուսուցանելը դժվար գործ է, ապա ուսուցչությունն սովորեցնելը առավել դժվար է, քանի որ ուսուցչությունը միաժամանակ եւ մեծ մեղք է, եւ մեծ բարություն:

Ուսուցչությունը մեղք է, քանիզի «ուսուցիչներ չկոչվեք, որովհետեւ մեկ ուսուցիչ ունեք՝ Քրիստոս» (Մատթ. ԻԳ 10), եւ՝ «Երբայրնե՛ր իմ, շատերդ ուսուցանող լինելու չեմ-գոնե: Իմացե՛ք, որ մեծ դատաստան ենք ընդունելու», քանզի բոլորս էլ շատ ենք մեղանչում» (Հակոբ. Գ 1):

Ուսուցչությունը բարության է, քանզի «ով որ կկատարի եւ կուսուցանի, երկնքի արքայության մեջ նա մեծ պիտի կոչվի» (Մատթ. Ե 19), եւ «Ինքդ՚ն գեղեցիկ եւ ոտքերը խաղաղության ավետարանիչների եւ բարության ավետարանիչների» (Հռոմ. Ժ 15):

Դժվար է ե՛ւ ստեղծագործել, ե՛ւ սովորեցնել: Դժվար է ե՛ւ ուսուցչության հարուցած մեղքից ազատագրվելը: Ուսուցանողը նմանվում է Աստծուն, իսկ ոչ ճիշտ (անպատշաճ գործով ու ոգով) ուսուցանողը՝ կուռքի ու սատանայի: Ահա այստեղ են թաքնված ճշմարիտ ուսուցչության խաչն ու փառքը:

Աստվածաշունչը Խոսք է՝ ուղղված ոչ միայն աշակերտներին, այլեւ ուսուցիչներին, քանզի Աստծո աշակերտը մարդկանց ուսուցիչն է: Ավարել Քրիստոսով նշանակում է անդադրում սովորեցնել ամենքին՝ միաժամանակ ամենքից ու ամեն ինչից մշտապես սովորելով: Ավարել Քրիստոսով նշանակում է անընդհատ սովորեցնես ինքդ քեզ:

Ուրիշներին Ճշմարտությունն ուսուցանելը սեփական ուսումնառության վերելքն է: Ով, ըստ Ավետարանի, սովորեցնում է իրեն (Աստծո սերը շահելով), կարող է սովորեցնել եւ ուրիշներին: Ով ճիշտ է սովորեցնում իրեն, նա ճշմարտությամբ է լցնում ե՛ւ իր սիրտը, ե՛ւ իր ուսուցանը, որ տալիս է ուրիշներին, քանզի ուրիշների մեջ նա տեսնում է իր մասնիկները, նշանակում է, որ նա սովորողներին է փոխանցում իր սիրո իմացությունը, նրանց ճառագել տալիս ճշմարտության իր ճանաչումը՝ խոսքերով ու գործերով, լռությամբ ու աղոթքներով:

Ով սիրում է, նա ամեն բան սովորեցնում է՝ ոչինչ բաց չթողնելով. ամեն ինչ հորդում, ճառագում է նրանից: Նա հարաբերվում է բոլորի հետ եւ նրանց հաղորդակից դարձնում իր սիրուն:

Քրիստոսի ուսուցչությունը մարդկանց միջոցով աշխարին ացելն է, եւ մարդկանց աղելը՝ մեկը մյուսի միջոցով:

Իսկ կեղծ ուսուցչությունը որոմ է, այսինքն՝՝ չարի ու անգիտության դառնախոտը ցանելու պես մի բան (Մատթ. ԺԳ 25):

Գիտություն սերմանելը նման է հաց սերմանելուն: Երկնային Խոսքը ցանվում է մարդկանց խոսքի միջոցով. մարդկային խոսքը՝ որպես սերմի տեսակ, իսկ Աստծո խոսքը՝ զորություն՝ հունդի մեջ: Ձեւը պետք է փտի, մարդկային խոսքը՝ ջնջվի, իսկ Աստծո Զորությունը, մարդկային խոսքը բեղմնավորելով, պտղաբերում է:

Դատե՛ ընդդեմ խոսքի, լռությունն է, որի մեջ ողջ ճշմարտությունը հաստատվում է ու աճ տալիս:

Հոգու մասին խոսքը պետք է լինի հոգու խոսք, այլապես այն կեղծ կլինի:

Ճշմարտության խոսքը նրա՛ հյուս փոխանցիչ է, որով Աստծո Հոգին հորդում է դեպի մարդկային սիրտն ու փոխում այն. «Դուք արդեն իսկ մաքուր եք այն խոսքի համար, որ ձեզ խոսեցի» (Հովհ. ԺԵ 3):

«Ես,- ասում է Տերը,- գնում եմ երկնաքարերն ու սրտերը» (Բայտ. Բ 23):

«Հավատը սկսվում է լսելուց» (տես՝ Հռոմ. Ժ 14): Հավատը մարդու բնության փոփոխությունն է. ոչ՛ թե համոզվածությունը, այլ բնության փոփոխությունը, մարդու հոգեւոր կերպարանափոխումը: Լսողությունն ու խոսքը հավատը մի սրբությունից մեկ այլ սիրտը տանող ուղեկցողներն են: Աշխարհը լի է զանազան կասկածներով ու հուզումներով: Հոգու որպան ու բացասական շարժերը կատարվում են մեր գիտակցության հենց շեմին եւ մեր կյանքի փորձով սոսկ մասնակիորեն ընկալվում (հիշի՛ր խոտի մասին, որն անկնատ, բայց նկատելի աճում է) (տես՝ Մարկ. Դ 26-29):

Ուսուցչությունը ճշմարտության այրվելն ու ճառագելն է, եւ մեկ է՝ այն ծածուկ է տեղի ունենում, թե՛ բացահայտ («Չկա ծածուկ բան, որ չհայտնվի» (Մատթ. Ժ 26): Ճշմարիտ ուսուցչությունը հաստատման է մարդու սրտի սփիրակականությամբ (տե՛ս Ա Պետ. Գ 4) դառնալ կասկածներով ու հուզումներով: Հոգու որպան ու բացասական շարժերը կատարվում են մեր գիտակցության հենց շեմին եւ մեր կյանքի փորձով սոսկ մասնակիորեն ընկալվում (հիշի՛ր խոտի մասին, որն անկնատ, բայց նկատելի աճում է) (տես՝ Մարկ. Դ 26-29):

Ուսուցչությունը ճշմարտության այրվելն ու ճառագելն է, եւ մեկ է՝ այն ծածուկ է տեղի ունենում, թե՛ բացահայտ («Չկա ծածուկ բան, որ չհայտնվի» (Մատթ. Ժ 26): Ճշմարիտ ուսուցչությունը հաստատման է մարդու սրտի սփիրականությամբ (տե՛ս Ա Պետ. Գ 4)

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ուսուցչությունը բարության է, քանզի «ով որ կկատարի եւ կուսուցանի, երկնքի արքայության մեջ նա մեծ պիտի կոչվի» (Մատթ. Ե 19), եւ «Ինքդ՚ն գեղեցիկ եւ ոտքերը խաղաղության ավետարանիչների եւ բարության ավետարանիչների» (Հռոմ. Ժ 15):

Դժվար է ե՛ւ ստեղծագործել, ե՛ւ սովորեցնել: Դժվար է ե՛ւ ուսուցչության հարուցած մեղքից ազատագրվելը: Ուսուցանողը նմանվում է Աստծուն, իսկ ոչ ճիշտ (անպատշաճ գործով ու ոգով) ուսուցանողը՝ կուռքի ու սատանայի: Ահա այստեղ են թաքնված ճշմարիտ ուսուցչության խաչն ու փառքը:

Աստվածաշունչը Խոսք է՝ ուղղված ոչ միայն աշակերտներին, այլեւ ուսուցիչներին, քանզի Աստծո աշակերտը մարդկանց ուսուցիչն է:

Ավարել Քրիստոսով նշանակում է անդադրում սովորեցնել ամենքին՝ միաժամանակ ամենքից ու ամեն ինչից մշտապես սովորելով: Ավարել Քրիստոսով նշանակում է անընդհատ սովորեցնես ինքդ քեզ:

Ուրիշներին Ճշմարտությունն ուսուցանելը սեփական ուսումնառության վերելքն է: Ով, ըստ Ավետարանի, սովորեցնում է իրեն (Աստծո սերը շահելով), կարող է սովորեցնել եւ ուրիշներին: Ով ճիշտ է սովորեցնում իրեն, նա ճշմարտությամբ է լցնում ե՛ւ իր սիրտը, ե՛ւ իր ուսուցանը, որ տալիս է ուրիշներին, քանզի ուրիշների մեջ նա տեսնում է իր մասնիկները, նշանակում է, որ նա սովորողներին է փոխանցում իր սիրո իմացությունը, նրանց ճառագել տալիս ճշմարտության իր ճանաչումը՝ խոսքերով ու գործերով, լռությամբ ու աղոթքներով:

Ով սիրում է, նա ամեն բան սովորեցնում է՝ ոչինչ բաց չթողնելով. ամեն ինչ հորդում, ճառագում է նրանից: Նա հարաբերվում է բոլորի հետ եւ նրանց հաղորդակից դարձնում իր սիրուն:

Քրիստոսի ուսուցչությունը մարդկանց միջոցով աշխարին ացելն է, եւ մարդկանց աղելը՝ մեկը մյուսի միջոցով:

Իսկ կեղծ ուսուցչությունը որոմ է, այսինքն՝՝ չարի ու անգիտության

Շարունակելի

Թարգմանությունը՝ Ռ. Ա.

Եվգենի ավագ քհն. ՊՈՊՈՎ

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

(հարց ու պատասխան)

Սկիզբը՝ էջ 6

- Կարելի՞ է արդյոք լիովին արդարացնել այն ինքնասպանությունը, որ ցնորության հետեւանքով է տեղի ունեցել:

- Այսօր շատ են արդարացնում խանգարված ինքնասպանություններն՝ նրանց բռնի մահվան մեղքը վերագրելով Արարչին, իբր թե Աստված է առաքել նրանց ուղեղի ու կյարդերի այդ հիվանդագին վիճակը: Ո՞վ ամենակարող Տե՛ր: Կարելի՞ է արդյոք մտքով անցկացնել, թե Դո՛ւ՝ ամենաարդարդ ու ամենագթասիրտդ, կարող ես ցանկանալ, որ որեւէ մարդ դիմի նման սարսափելի մի հանցագործության, ինչ-պիսին ինքնասպանությունն է: Ո՛չ, իհարկե, ո՛չ: Տերը նույնիսկ կենդանիներին է օժտել ինքնապաշտպանության բնազդով: Չէ՞ որ մենք տեսնում ենք, որ ոչ մի կենդանի իրեն ձորը չի նետում, ուր մի քանի վայրկյան հետո պիտի մեռնի, չի մտնում այն խոր գետը, ուր կարող է խեղդվել: Ընդհակառակը՝ ամեն մի կենդանի՝ միջատներից մինչեւ գազան, պայքարում է իր կյանքի համար, աշխատում է փախչել եւ նույնիսկ վնասել նրանց, ովքեր կամեւում են սպանել իրեն: Ստացվում է՝ ինքնասպանն այս դեպքում կենդանիներից ավելի վատն է: Հայտնի է, որ մարդկանց մեջ լինում են մտավոր արատ ունեցողներ՝ տհասներ, այլ կերպ ասած՝ «ապուշներ»: Իսկ մի՞թե սրանք եւս չեն վախենում իրենց կյանքի համար:

- Սակայն երբեմն մարդը, կորցնելով բանականությունը, կորցնում է նաեւ ինքնապաշտպանության բնաւորո զգացողությունը: Ի՞նչն է պատճառը, որ այսօր ավելացել են խելագարության դեպքերը:

- Ժամանակակից կյանքում կա մի մեծ չարիք՝ ապրելու շտապողականությունը: Առկա դարի մարդիկ, այսպես ասած, մտրակով քշում են իրենց ապրելու: Ինչ զբաղմունք էլ ուզում ես վերցրու՝ արհեստ, առեւտուր, ուզածդ պաշտոն կամ գիտության բնագավառ. ամենուր կտեսնես ուժերի ծայրահեղ լարում: Մի գործին, որով կարելի էր միանգամայն գոհանալ ապրելու համար, ավելանում է երկրորդը, երրորդը, եւ սա ոչ թե ուղղակի գոյության պայքար է, այլ ունեցած անձնական դիրքից ու առկա աշխատանքից դուրս շատ ավելին ունենալու փնտրտուք: Նա, ով դեռեւս ծանոթ չէ մերօրյա մարդկանց պարելու տեմպային շտապողականությանը, հարկ է ընդամենը մեկ աշխատանքային օր գտնվի որեւէ մեծ քաղաքում: Եվ պիտի զարմանա, թե ինչու են այդ մարդիկ այդպես վազում, ասես ուր որ է մի ահռելի լեռ է նրանց գլխին շուռ գալու: Քաղաքի մշտական բնակիչներն ասես արդեն գոհ են նման թոհուբոհից: Իսկ ինչո՞ւ է այդպես: Որովհետեւ անգոր են այլեւս սթափ մտածելու եւ գիտակցելու, որ մարդու կյանքն այդպիսին է հենց իրենց հրահրուփի հետեւանքով:

Սա դեռ կարծես քիչ է: Տեսնում ենք նաեւ գործարար մարդկանց մերօրյա գործունեության նոր առանձնահատկություններ: Այսօրվա գործարարներն իրենց զբաղվածությունը չեն համակարգում այնպես, որ ունենան հանգստանալու համար ժամանակի միջոց, այլ մեծ մասամբ ողջ գործն անում են միանգամից: Աշխատանքից հետո, իհարկե, ցանկալի է հանգիստը: Բայց ինչպե՞ս են նրանք սովորաբար պատկերացնում իրենց հանգիստը: Ոչ ամենեւին այնպես, ինչպես պահանջում են որջախոհությունը, առողջությունը եւ Աստված: Օրինակ՝ նրանք չեն փորձում հանգստանալ բնության գեղեցկության խաղաղ հայեցողության մեջ, մաքուր օդում զբոսնելով կամ ընտանեկան անդորրում, էլ չեմ ասում՝ հանգստյան օրերի առավոտյան ուեւ ճաշում ժամերգությունների մասնակցելով: Առավոտից մինչ երեկո տեւած անդադրում աշխատանքից հետո, երբ այդ ընթացքում հաճախ չեն հասցնում նույնիսկ ճաշել, նրանք պահանջում են նաեւ այնպիսի հանգիստ, որ համապատասխանի իրենց դյուրաբորբոքոց վիճակին, այսինքն՝ մղի մտահնար, բուռն ու կրքոտ հաճույքների:

Եվ այսպես, ինչ կա զարմանալի, որ ներկա մարդկանցից շատերը այնքան են խեղել բնության թեւադրած կյանքի օրենքները, որ իրենց իրենց համար ստեղծել են գլխացավանք ու սրտային անհանգստություններ, այսպես ասած՝ «սրտի ընդարմություն», որոնց արդյունքում էլ հասել նաեւ խելագրության: Իհարկե մերօրյա մտախանգստումներում, ինչպես հետո նաեւ ինքնասպանության մեջ, հարկավոր է մեղադրական հնչեղ նել լոկ այսպես թե այնպես ձեւավորված ա՛յս հասարակական կյանքի հասցեին: Չէ՞ որ ամեն մարդու կամքն է ապրել կա՛մ բնության օրենքներով եւ կա՛մ էլ վայրագորեն ապակաեել այդ օրենքները, գնալ կյանքի այն ճանապարհով, որը ցույց է տալիս մեզ Տերը՝ Սուրբ Գրքով, որի օրինկա տվել են մեզ Աստծո սրբերը, կամ էլ գնալ գանգվածների լայնահուն, հեշտին ու հաճելի թվացող, բայց վտանգավոր ճանապարհով:

Շարունակելի

Թարգմանությունը՝
Ռուզաննա ԱՐՈՅԱՆ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հառիճավանքի հոգեւոր դպրանոցի 2010-2011 ուս. տարվա

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ծայրագույն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ առաջիկա ամիսներին կսկսի գործել Հայաստանի Երրորդ հոգեւոր ուսումնական հաստատությունը՝ Հառիճավանքի հոգեւոր դպրանոցը:

Հառիճավանքի հոգեւոր դպրանոց կարող են ընդունվել ՀՅ եւ այլ երկրների՝ միկնչեւ 21 տարեկան քաղաքացիներ, որոնք ունեն միջնակարգ (կամ ավելի բարձր) կրթություն եւ զավակն են Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու եւ որոնք հաջողությամբ կհանձնեն ընդունելության քննություններ հետեւյալ առարկաներից.

1. հայոց լեզու (գրավոր, հարցարան),
2. հայ գրականություն (բանավոր),
3. հայոց պատմություն (բանավոր),
4. երաժշտություն (երգեցողություն, լսողական ընդունակություն, ռիթմի զգացողություն),
5. օտար լեզու (անգլերեն՝ ստուգարք):

Նախքան քննությունները դիմորդները տեսչության հետ ճանաչողական բնույթի զրույց կունենան հետեւյալ նյութերի շուրջ.

1. Սուրբ Գրքի իմացություն,
2. Հայ Եկեղեցու պատմության մասին գիտելիքներ,
3. եկեղեցական փորձառություն,
4. ինքնարտահայտվելու կարողություն:

Դիմումները եւ ներքոհիշյալ փաստաթղթերը պետք է անձամբ ներկայացնել Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի քարտուղարություն՝

1. դիմում,
2. միջնակարգ (կամ ավելի բարձր) կրթության վկայական,
3. բնութագիր (դպրոցի տնօրենից),
4. զինվորական դրության մասին փաստաթուղթ (բնօրինակը),
5. բժշկական վավերացման տեղեկանք (086 ձեւ),
6. երկու լուսանկար՝ 3 X 4 չափի,
7. անձնագրի պատճեն,
8. ինքնակենսագրություն,
9. երաշխավորագիր թեմի առաջնորդից կամ շրջանի հոգեւոր հովվից,
10. տեղեկանք բնակավայրից,
11. մկրտության վկայական:

Դիմումներն ընդունվում են ամեն օր, բացի կիրակից, հուլիսի 20-ից մինչեւ օգոստոսի 21-ը՝ ժամը 10:00-16:00 (շաբաթ օրը՝ մինչեւ ժամը 13:00):

Հասցե՝ Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին, Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարան: Հեռախոս՝ (010) 517-185, (010) 517-180:

ՄԱՐԴ ՍՏԵՂԾԵՆՔ...

Սկիզբը՝ էջ 6

Ավելին. շատ մարդկանց պարագայում երբեմն թվում է, թե խիղճ, գթասրտություն ասելեւելն չուլեն, այլապես չէին կարող այս կամ այն կերպ վարվել իրենց նմանեւերի հետ: Այդպիսիներն իրենց ողջ կյանքի ընթացքում լռեցնում են իրենց խղճի ձայնը, որը, սակայն, երբեք չի դադարում աղաղակելուց: Կարո՞ղ է արդյոք մարդն ամբողջապես կորցնել իր մարդկային նկարագիրը՝ վերածվելով գազանի: Կարծիքները տարբեր են: Ըստ Ֆ. Դոստոեւսկու՝ «յուրաքանչյուր մարդու մեջ, անշուշտ, ցասկոտության գազան է թաքնված», բայց «մարդը չի կարող լինել այդքան չար, որ նրա մեջ գեթ մի փոքր բարի չլինի»: Մարդն ստեղծված է ոչ միայն Աստծու պատկերով եւ նմանությամբ, այլեւ ինքնիշխանությամբ, ազատ կամքով, որով էլ ընտրում է կա՛մ բարին, կա՛մ չարը: Իր ազատ կամքով մեղքի ու անօրինության մեջ հայտնված մարդը հեշտությամբ է կորցնում բանականությունը՝ հավասարվելով անբան անասուններին, որովհետեւ «մարդու ազատությունը բանականության հետ մարդուն մարդ դարձնող հիմնական չափանիշն է» (Ընորհք պատրիարք Գալուստյան): Բանականությունը չկորցնելու եւ իր բարոյական նկարագիրը պահպանելու համար աստվածապատկեր մարդ էանք միանշանակ պետք է առաջնորդվի սուրբգրային պատվիրաններով, որովհետեւ քրիստոնեական վարդապետությունն աստվածապատկեր մարդուն մարդ դարձնող, մեղքի հետեւանքով մարդու խաթարված էությունը վերականգնող ուսմունք է:

«Պիտի սիրես քո Տեր Աստծուն քո ամբողջ սրտով եւ ամբողջ հոգով եւ քո ամբողջ զորությամբ եւ քո ամբողջ մտքով. եւ պիտի սիրես քո ընկերոջը, ինչպես քո անձը» (Ղուկ. Ժ 27), պատվիրում է Տերն Ավետարանում: Սա պատվիրաններից առաջինն ու մեծագույնն է, որը ճշմարտապես գործադրող մարդն արդեն իսկ այս կյանքում վայելում է իրական երջանկության քաղցրությունն ու բերկրանքը, որը միայն Աստծով է հնարավոր: Իսկ Աստծուն ոչ հոգով եւ էությամբ սիրող մարդը չի կարող չսիրել իր նմանին, որովհետեւ Աստծուն տեսնում է յուրաքանչյուր մարդու մեջ: Նա, ով չի սիրում իր ընկերոջը, որին տեսնում է, չի կարող սիրել Աստծուն, որին չի տեսել (տե՛ս Ա Հովի. Դ 20): Առ Աստված գնալու ճանապարհը յուրաքանչյուր մարդ պետք է սկսի սիրո պատվիրանի ճշմարիտ գործադրմամբ, առանց որի չի կարող քրիստոնյա կոչվել, որովհետեւ «եթը կապն է կատարելության» (տե՛ս Կող. Գ 14): Անաքալը նաեւ պատվիրում է. «Ոչ ոքի պարտապան մի՛ մնացեք, բացի միմյանց սիրելուց» (Հռոմ. ԺԳ 8): Ներն Աստծու հանդեպ մեր պարտքն է, որը կարող եեք Նրան վերադարձնել միայն ուրիշների նկատմամբ մեր սիրով» (Գարեգին Ա): Ներն անպարտելի գենք է չարի դեմ: Յուրաքանչյուր մարդ պետք է գիտենա եւ ընդունի, որ ինքն աստվածապատկեր էակ է, միշտ հիշի, որ «Աստծու տաճար է բնակարան է, եւ Աստծու Սուրբ Հոգին է բնակվում իր մեջ» (տե՛ս Ա Կորնթ. Գ 16): Ուստի երբ անարգում ու անպատվում է այդ «տաճարը» զանազան մեղքեր գործելով, Աստված բարկանում եւ պատժում է նրան՝ նեղությունների ու փորձությունների միջոցով սթափեցնելով եւ ուղղության բերելով. ինչպես եւ սբ Պողոս առաքյալն է ասում. «Եթե մեկն Աստծու տաճարն ապականի, Աստված էլ նրան պիտի ապականի, որովհետեւ սուրբ է Աստծու տաճարը, որը դուք եք» (Ա Կորնթ. Գ 17):

Չեղծենք աստվածապատկեր մեր էությունը, չապականենք մեր տաճար-մարմինները մեղքերով ու անօրինություններով, այլ զարդարենք որանք առաքինություններով. «Հանե՛ք մեր վրայից հին մարդուն իր գործերով եւ հագնե՛ք նորը, այն, որ նորոգված է գիտությամբ, ըստ իր Արարչի պատկերի: ... հագնե՛ք, որեմն, գութ, ողորմություն, քաղցրություն, խոնարհություն, հեզություն, համբերատարություն՝ հանդուրժելով միմյանց, նեղելով միմյանց..., ինչպես Աստված Քրիստոսով ներեց մեզ» (տե՛ս Կող. Գ 9-13):

Ստապահենք ու կյանքում իրագործենք երջանկաիիշատակ Գարեգին Ա հայրապետի պատգամը. «Մնացեք Մարդ՝ ձեր մեջ պահելով ներկայությունը Նրա, Ով ստեղծել է մեզ: Մի՛ դավաճանեեք ձեր մարդկային բնությանը, որն Աստծու կնիքն է կրում»:

Անժելա ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լուսավկական երկշաբաթաթերթ
Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝
«Քրիստոնյա Հայաստան» թերթի խմբագրություն
Գլխավոր խմբագիր՝
Ասատրիկ Ստեփանոյան
Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցե՝
Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին
Հեռախոս՝ 517197
Է.փոստ՝ qh@etchmiadzin.am
Ստորագրված է տպագրության 2.08. 2010 թ.
Տպաքանակը՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ